

רש"י ד"ה הצער בתפוסה - "והצער נמי לאב"י הוא באנוסה". כ"כ רוב הראשונים (הו"ד לע"י דף ל"ט ע"ב) חוץ מדי הראב"ד לגי' א' בכס"מ פ"ב הי"ד. ובמל"מ שם כ' דיש לדחוק מתני' דצער לעצמה. ובטעמא דמילתא, כ' רש"י לע"י שם בד"ה דאבוה "דהא כל שבח נעורים ילפינן לקמן (דף מו) לאב"ה". אמנם בגמ' דף מ' ע"ב מבואר דאין כלל כזה, אלא כל דבר צריך מקור בפנ"ע. וע"י בגמ' להלן דף מ"ג ע"א שכי' שם דחבלות שיש בהם צער אינם לאב"י, וא"כ ודאי צריך מקור דצער זה לאב"י.

וע"י בראשונים שכי' הטעם משום דיכול למוסרה לצער זה בביאת קידושין בע"כ, כע"ד הגמ' לע"י דף מ' ע"ב דמה"ט בוי"פ לאב"י. ולכאורה דבריהם צ"ב שהרי צער זה הוא רק בע"כ כדמבואר בגמ' לע"י שם דף ל"ט, וא"כ אין בידו לצערה בזה כיון שיכולה לרצות. וע"ע מש"כ בזה לע"י שם בשם אחרונים.

בד"ה לא הספיקה - "כיון דלא עמדה בדין לאו ממון הוא להורישו לבניו ואמרין לק' אין אדם מוריש לבנו זכות שזכה תורה בביתו ויליף לה מקרא". דבריו צ"ב דמתחילת דבריו מבואר הטעם משום שזה קנס (וכ"מ בדבריו בד"ה מת האב שכי' "ול"ד לקנס דל"ה ממון עד שעמד בדין ויעידוהו דהא אי מודה מפטר"), ואילו בסו"ד מבואר הטעם משום דאינו מוריש זכות בתו. וכ"כ הריטב"א דגם מע"י ומציאתה הוא זכות בביתו ואעפ"כ הבנים יורשים את מה שעשתה כבר, וע"כ עיקר הטעם שאינם יורשים כאן הוא משום שזה קנס.

ומבאר הריטב"א דיש ב' אופנים של ירושה: א' - דיורש החוב עצמו, ובזה שאני ממון כגון מע"י ומציאתה שעשתה כבר דיכול להוריש מקנס דאין אדם מוריש; וב' - דיורש את סיבת החיוב דהיינו "הזכות בביתו", וזה שייך גם בקנס וגם במע"י דעדיין לא עשתה שזה רק בגדר זכותי האב בביתו, ולכן כ' רש"י שני הטעמים דאין יכול להוריש לא את עצם החוב ולא את סיבת החיוב. וע"ע פנ"י ומהר"ם שיף שכי' ג"כ עד"ז.

[וע"ע ח"י הגרש"ש סי' מ"ב שכי' בד' הריטב"א דיש ב' אופני זכותי האב בקנס: א' - זכות האב עצמו, וב' - זכות האב בשל הבת מדין שבח נעורים ע"ש, וע"ע להלן בזה. וע"ע מש"כ בדבר זכות אב לפני העמב"ד באב"מ תשו' ח' ובעמודי אור סי' נ' ובקה"י סי' מ' ובברכ"ש סי' מ"ב.]

שם - והנה מבואר מדי' רש"י הנ"ל דכל קנס אין אדם מוריש. וכ"מ דעת תוס' בכל הסוגיא, וכ"כ לע"י דף ל"ח ע"ב גבי בגר בקבר והביאו רא"י לזה ממתני' דידן. ולכאורה אין הכוונה בזה דא"י להורישו משום דאי מודה מיפטר אלא זה סימן בעלמא. והטעם הוא דאינו חייב בקנס כלל בלי פסק ב"ד כמש"כ התוס' לע"י ל"ג סוף ע"ב, וכ"מ בגלה"ש מכות דף ה' ע"א. [וע"ע הפלאה כאן ולע"י שם דנקט דקנס דא"י למחול חשיב ממון.]

והתוס' לע"י שם הביאו דעת הר"י הלבן דכל קנס אדם מוריש חוץ מקנס זה. ובפנ"י מיישב הסוגיא לפ"ז, דלמסקנת הגמ' כאן טעמי' דר"ש דס"ל דאינו של אב עד שעת נתינה הוא מקרא דונתן לאב"י הנערה, וי"ל דרבנן דרשו קרא דונתן לאב"י דבקנס זה אינו של אב עד שעת העמב"ד ע"ש.

וכ' שם מהלך אחר בד' הר"י הלבן עפ"ד התוס' ב"ק דף ע"ב ע"א בד"ה סיפא (וכ"כ בריטב"א כאן) דחלוק שאר קנסות כגון דו"ה דאדם מוריש משום שיכול להוריש את השור עצמו, משא"כ קנס הבת דאין אדם מוריש זכות שזכתה לו תורה בביתו. וע"ד הנ"ל יל"פ דמוריש את מחייב הקנס ולא את הקנס עצמו, ובביתו א"י להוריש סיבת החיוב מקרא דוהתנחלתם. וב' מהלכים אלו מבוארים ברא"ה ורמב"ן בסוגיין ע"ש.

תוד"ה נערה - "תימה תינת קנס אלא בוי"פ דממונא הוא וכו' ושמא מקראי דנפקי בוי"פ הוקשו אהדדי כדפרישית לע"י דף ל"ח ע"ב". וברמב"ן חולק ע"ז (הו"ד לע"י שם ובעוד מקומות) וכ' דרק קנסה לעצמה אבל

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בו"פ הולך לאחין. ובתוס' לעי' שם מדייקים ממתני' שכי' "הרי הן" של עצמה, והרמב"ן דוחה ד"הרי הן" הולך על קנס דאונס וקנס דמפתה.

וטעמא דרמב"ן מבואר דאין תשלומי בו"פ מדין הקנס אלא כדין שאר חבלות, ומה שדרשו לעי' דף מ' ע"ב תחת אשר עינה לרבות בו"פ הכוונה רק לוי' דאינו בכלל החמישים של הקנס ע"ש.

ובחי' הגר"ח פ"ב נערה כ' לדייק מדי' הרמב"ם שם הי"ג דבו"פ הוי' לאבי' מדין שבח נעורים דקנס, ומש"כ בגמ' הטעם בזה משום דאי בעי מסר לה למנוול ומוכ"ש היינו רק בתורת ראי' שהם של אבי' מדין שבח נעורים. והראב"ד חולק וס"ל דמש"כ בגמ' דאי בעי מסר לה וכו' היינו רק דמה"ט יש לאב דין בעלים בחבלות בתו לענין זה. וע"ש נ"מ בזה כה"ג דאין חיוב קנס כגון במשמש מת דכה"ג דינו כדין חבלות דכהת"כ, ובזה שייך טעמא דהראב"ד ולא טעמא דהרמב"ם.

ועד"ז י"ל בביאור מחלו' התוס' והרמב"ן, דתוס' ס"ל דזכות האב הוא מפרשת קנס דאונס ומפתה ולענין זה איתקש (כלשונם שם דלמי שזה הולך זה הולך), ואילו הרמב"ן ס"ל דזכות האב הוא ענין בעלות לענין חבלה זו שזה דין חבלה דכהת"כ כשי' הראב"ד כנ"ל.

ועוד יל"פ בדעת התוס' עפ"ד האחרונים (תרומת הכרי סי' תכ"ד ואו"ש פ"ה חובל ומזיק ה"ו ומנ"ח מצ' מ"ט, הו"ד לעי' דף ל"ב ע"ב) דבו"פ אינו כחיוב שאר חבלות. ועי' גרש"ש סי' ל"ה (ג"ז הובא שם) דמבאר בזה דחיוב בו"פ הוא עבור גזל תשמיש בנערה שעומדת לביאת השרת בתולים. ובסי' מ"ב שם כ' באו"א דזכות האב כה"ג הוא מצד שהפסיד דאי בעי מסר לה למנוול ומוכ"ש (כדי' רש"י כאן), וד"ז נתחדש בפרשת קנס. ובזה מבואר ג"כ מש"כ התוס' דהוקשו אהדדי. וע"ע בזה בגר"ח שם וביונת אלם ובשע"ח סי' צ"ג.

[עוד ביארנו לעי' דף ל"ח ע"ב דדעת הרמב"ם בזה כדעת התוס' דהוקשו אהדדי, רק שחולק שם לענין נתארסה ונתרגשה דס"ל דכה"ג אין בו"פ לאבי'. ודעת הרא"ש דגם כה"ג הדין דאבי' ע"ש.]

שם - והנה במש"כ הרמב"ן דלשון "הרי הן" במתני' הולך על קנס דמפותה ודאונס, משמע דמפותה בחי' אבי' הקנס שלה כשמת האב או בגרה. וד"ז צ"ע שהרי מדעתה עבדה וכה"ג פטור כיון דהיא גובה מכח עצמה (דמה"ט כ' בגמ' בסמוך דיתומה מפותה אין לה קנס). ועי' רמב"ן שכי' בזה דבאמת כה"ג פטור מקנס וכוונת המשנה לוי' רק שהן שלה ולכך פטור.

אמנם הרשב"א ס"ל כהרמב"ן בגוף הדבר דכה"ג בו"פ לעצמה, ואעפ"כ כ' להדיא דל"מ מחילתה בחי' אבי' אפי' כשמת או בגרה לפני העמב"ד, וטעמו מבואר משום דלאו כל כמינה למחול כ"ז שאבי' קיים, ולכן אע"ג דעכשיו הן שלה תו ל"מ מחילתה. [וע"ש ברשב"א שהוכיח כן גם מדי' התוס' בקידושין דף מ"ו ע"א (הו"ד לעי' דף ל"ט ע"ב) לענין מיאון הבת במפותה דמיירי שאח"כ מת האב או בגרה ע"ש].

ויש לתלות נדון זה במחלו' ראשונים במחילת מפותה (הובא לעי' ר"פ א"נ ובדף ל"ב ע"א ובדף מ' ע"א ועוד), הרמב"ן דף ל"ז ע"א מבאר דעת הירושלמי דל"מ מחילה בקנס כ"א בבו"פ משום דקנס הוא דבר שלא בא לעולם, והבבלי ס"ל דאעפ"כ מהני מחילה בקנס מדין סילוק או מדין קרע כסותי והפטר דאינו דין מחילה דכהת"כ רק דאיי"כ חיוב כלל כה"ג, ולכן מהני ד"ז אע"פ שלא בא לעולם. וע"ע בזה קצוה"ח סי' רמ"ו.

ובסי' תכ"ד כ' הקצות להוכיח דתוס' פליגי בזה וס"ל דג"ז מדין מחילה דכהת"כ, ממש"כ להלן דף נ"ו ע"ב דמה"ט קרע כסותי ל"ח מתנה עמש"כ בתורה משום שזה רק מחילה בעלמא. [עוד הבאנו שם ד' הדבר"י דאין ראי' מדי' התוס' דפליגי על הרמב"ן, שהרי זה דין מיוחד לענין קנס שאם מוסרת עצמה אי"כ חיוב קנס. וע"ע מש"כ בסמוך בד' התוס' דף מ"ב ע"א דנ"מ בין ב' הטעמים הוא בקטנה דלאו בת מחילה, והתוס' לשי'].

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

וכמו"כ י"ל בד' הרשב"א, דס"ל כד' התוס' הנ"ל שזה דין מחילה ממש, ולכן כיון דבשעתו היה הזכות לאבי תו ל"מ מעשה המחילה אח"כ. וכ"מ בד' הרשב"א שכי' לדמות ד"ז לאדם האומר לחבירו ד"ז מחול לך ע"ש. ובזה א"ש ג"כ ד' התוס' בקידושין הנ"ל לשי', דמשם הוכיח הרשב"א דל"מ מחילה בחיי אבי ע"ש. ודעת הרמב"ן דמהני מחילה בחיי אבי הוא ג"כ לשי' דמחילת מפותה אינו מעשה מחילה כנ"ל, לכן שפיר י"ל דאע"ג דנתינת רשות שלה אינו פוטר את הבעל מלשלם לאב, מ"מ כשמת או בגרה והקנס שלה אינה יכולה לתבוע. [ובחי' הגרש"ש סי' מ"ב הק' ע"ד הרשב"א מד' הרמב"ן הנ"ל דמחילת המפותה הוא מדין קרע כסותי. וע"ש שהביא ד' הרמב"ן הנ"ל בשם הרשב"א, וזה משום דבזמנו חי' הרמב"ן שלנו היה מיוחס להרשב"א].

אמנם יעוין בריטב"א שכי' כד' הרשב"א דל"מ מחילתה בחיי האב, ומתוך לשונו מבואר שלמד כד' הרמב"ן הנ"ל לענין מהות מחילת מפותה במש"כ "שיתומה מפותה מהני מחילה משום שמוחלת גופה". וע"ש שכי' הטעם בזה "אבל כ"ז שאבי קיים אין גופה ברשותה למחול והוי כאומר קרע שיראין של חבירו שחייב".

[וצ"ב לפ"ז שי' הרמב"ן דמהני מחילה כה"ג, כיון דאפי' מדין קרע כסותי ל"מ בחיי אבי כד' הריטב"א הנ"ל דחשיב שיראין של חבירו. ואולי י"ל בזה ע"ד הדבר"י הנ"ל דכאן עדיף מקרע כסותי כיון דמוסרת גופה לך ואי"כ חיוב קנס כלל כה"ג וצ"ע. וע"ע מל"מ פ"ב ה"ט"ו שכי' דבמחלו' זו פליגי גם הרמב"ם והראב"ד שם. וע"ע או"ש שכי' לתלות המחלו' ע"ד הנ"ל במהות המחילה, והק' שם דהרמב"ם שכי' דל"מ מחילה כה"ג ס"ל דמחילה מהני גם בקטנה, וא"כ ע"כ דס"ל דא"י מעשה מחילה כמו שיבואר, ולד' הריטב"א הנ"ל א"ש דגם מדין קרע כסותי ל"מ מחילה.]

עוד שם - וצ"ע בכ"ז עפ"ד הרשב"א דף לעי' ל"ו ע"ב (הו"ד כ"פ בפרק א"נ) שכי' דזכות האב בקנס בתו הוא מכח הבת והתביעה שלה, ובזה מבאר שם ענין קנס באב עצמו (במתני' לעי' שם דבתו פטור רק משום קלב"מ, וע"ש שכי' לדייק כן במתני' כאן שכי' לשון "עמדה בדין"). וא"כ צ"ע ד' הרשב"א והריטב"א שכי' דל"מ מחילת הבת כנ"ל אחרי שהתביעה שלה. וצ"ל דמ"מ כיון שיש לאב זכות בזה אינה יכולה למחול.

אלא דג"ז צ"ב דבשלמא הרשב"א לשי' דס"ל דמחילת המפותה הוא מדין מחילה ממש וא"י ממון ברשותה למחול כנ"ל, אבל לפ"ד הריטב"א הנ"ל שלמד בדין מחילת מפותה ע"ד הרמב"ן שזה מדין קרע כסותי כנ"ל, א"כ איך יכולה לתבוע קנס אחרי מסרה עצמה לביאה ומחלה גופה (ולעי' הבאנו דבריו דאין גופה ברשותה אבל להנ"ל ג"ז צ"ב). אמנם יעוין בריטב"א שם שכי' לאפוקי מד' הרשב"א הנ"ל, דלעולם האב הוא התובע ול"ד נקט מתני' לשון "עמדה בדין" רק דכיון דזה זכות שלו בגללה נקט לשון זה, וא"ש ד' הריטב"א עצמו כאן לשי' דמה"ט ל"מ מחילתה כלל כיון דזה תביעה דידי ואין רשות שלה פוטר.

עוד שם - ובקו"ש ח"ב סי' י"א כ' מהלך אחר במחלו' זו דגם בנערותה יש לבת כח וזכות בשל אב לענין זמן גרות או נשואין או כשימות האב שתצא מרשותו. וכי' לתלות ענין זה בחקירה הידועה אם זכות האב הוא לעולם או שזכותו מוגבלת רק לזמן שהיא ברשותו. ועוד תלה ד"ז בענין ירושת הקנס עש"ה. וע"ע חי' הגרש"ש סי' מ"ב שכי' עוד מהלך בזה דכח הבת וכח האב בממון זה הם שני דברים נפרדים, ע"ש שהאריך. וע"ע מש"כ בגרני"ט עד"ז בביאור המחלו' הנ"ל ובד' הרשב"א הנ"ל.

דף מ"ב ע"א

תוד"ה לאבי' - "אע"ג דא"י"ל דהא דמחייבין מפתה היינו בקטנה דל"ש בה מחילה וכרבנן דאמרי יש קנס מקום מכר מ"מ משמע ל"י דבנערה א"ירי". מבואר דמפתה דלאו בת מחילה חייב, וכ"כ לעי' דף ל"ה ע"ב בד"ה ולא פיתוי. אמנם ברמב"ם פ"ב הי"א כ' דמפתה חרשת או שוטה פטור, ובאו"ש שם מבאר בזה עפ"ד הרמב"ן הנ"ל דמחילת מפותה אינו מדין מחילה ממש אלא כיון דמוסרת גופה לך אין לה קנס, וזה שייך גם בקטנה.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

שם - והנה במהרש"א הק' ע"ד התוס' שהגמ' לא העמידה בקטנה וכשי' רבנן שיש קנס בקטנה משום דמתני' לעי' דף מ' ע"ב סתם לה כר"מ. וצ"ע בזה מד' רעק"א (הו"ד לעי' שם) להלן דף מ"ד ע"ב שהוכיח מד' התוס' שם דגם לר"מ לא נתמעט כ"א קטנה ולא שאר חסרי הדעת, ודרשא דר"מ ד"מהווה עצמה" הוא רק גילוי בדין נערות בלבד (ע"ש דיש חולקים בזה), וא"כ עדיין תק' דהו"ל להגמ' להעמידו בחרשת ושוטה דלאו בני מחילה נינהו ויש בהם קנס לכו"ע, וצ"ע מה שהתוס' עצמם לכ"כ כאן.

וברעק"א כאן הק' עוד דל"ש להעמיד בקטנה שהרי במתני' כ' גם דיני מפותה ופיתוי קטנה אונס הוא, ועי' קו"ש. וכבר תמחו בזה דודאי פיתוי קטנה אינו אונס ממש רק דאינה כנבעלת ברצון לענין ליאסר לבעלה, וכ"כ רש"ש דאין בפיתוי קטנה משום "תחת אשר עינה". וע"ע בזה ב"י לעי' דף ט' ע"א דמבאר בזה עפ"ד המהרי"ק הידועים דאיסור לבעלה תלוי במעילה בבעלה, ובקטנה שהגיע לעונת הפעוטות יש בזה מעילה.

בד"ה ר"ש פוטר - "ואור"י כגון שיחד לו כלי לשעמווד בב"ד וכו' וא"ת וכי נימא דסבר ר"ש אדם מקנה דבר שלב"ל". מבארים אחרונים (עי' רעק"א והפלאה ובקצוה"ח סי' ר"ז סק"ח) דכוונתם להק' דלא חל היחוד מצד הדין כיון דזה דבר שלא בא לעולם, שהרי יחוד כלי הוא כעין משכון כמש"כ תוס' בע"ב בד"ה מאי לאו, וכבר כ' בקידושין דף ז' ע"א "מנה אין כאן משכון אין כאן", ופי' בתוס' ובעוד ראשונים שם הכוונה בזה דא"א להשתעבד במשכון כל זמן שאין חוב קיים בעולם ולכן חשיב זה דבר שלב"ל ע"ש.

וכ' האחרונים דתוס' הוכרחו לו' דנתנו למשכון ולא לגביי' ממש דאל"כ ק' דהו"ל כגבוי כבר ואינו קנס (כעין קו' התוס' בע"ב שם ע"ש). ובחי' הגרש"ש סי' מ"ג הק' ע"ז דהתוס' בע"ב שם הוצרכו לפרש דלא מיירי בגביי' ממש רק משום דמיירי שם בעמד בדין ואליבא דר"ל דנתן לו הכל אחר העמב"ד, אבל כאן מיירי לפני העמב"ד ולכן אפי' נתנו כגביי' ואפותקי עדיין הוא בגדר קנס. ומת' שם דלעולם יחוד כלי הוא כמו אפותקי, ואעפ"כ מק' התוס' דזה דבר שלב"ל משום דל"ש לזכות היום בגביי' זו כיון דאפותקי אינו גביי' כ"א מניעת אפשרות סילוק ע"ש. והוסיף בזה דדין זה דצריך יחוד כלי אין הפשט דכפירת הממון הוא רק ע"ז שהרי כאן יכול לגבות גם משאר נכסיו, אלא צריך יחוד כלי דומיא דפקדון כדי שיהא כפירה על ממון בעין וע"י אפותקי שפיר הוי בעין.

שם - והנה בקו"ש הק' ע"ד התוס' אלו דמשמע דאילו אדם מקנה דשלב"ל שפיר הוי יחוד כלי, וק' דאפי' אם אדם מקנה דשלב"ל ודאי דאינו קונה מיד כ"א כשיהי' בעולם. ולד' הגרש"ש הנ"ל א"ש דכיון דצריך יחוד כלי רק כהכ"ת שיהא הכפירה בדבר מסוים, לעינן זה מהני כפירה היום בדבר מסוים דלמחר, וצ"ע.

עוד שם - וע"ע שער"י ש"ז פכ"א שהוכיח דהרא"ש ס"ל דיש חוב בקנס לפני העמב"ד, ממש"כ בב"ק דף ט"ו ע"א דמהני תפיסה בקנס מדין עביד איניש דינא לנפשי', ואם צריכים דין ב"ד לחייב הקנס ל"ש דין עביד איניש דינא לנפשי' דאיי"ז כ"א לענין הכפיי' בב"ד ע"ש. ולפ"ד צ"ב קו' התוס' כאן דל"ש יחוד כלי (רק דבלא"ה פליגי התוס' בזה). אמנם יעוין שע"ח כתובות סי' ע"ד וסי' צ"ה שכי' בשם אביו הג"ר אלתר שמואלביץ זצוק"ל דלעולם יש חוב גם לפני העמב"ד אלא שאין התובע זוכה בו עד העמב"ד ע"ש. וע"ע בסמוך כע"ז בשם הפנ"י. ולפ"ז א"ש קו' התוס' כאן דאע"ג דיש חוב לפני העמב"ד מ"מ ל"ש יחוד כלי כיון שאין הלה זוכה בחוב וצ"ע.

בא"ד בתו"י - "ורבנן אית להו דאדם מקנה דשלב"ל". הק' הרש"ש דמש"כ כאן דזה דשלב"ל היינו רק בקנס דלא נתחייב עד העמב"ד (כנ"ל בד' רש"י במתני' וכד' התוס' לעי' דף ל"ג ע"ב), אבל לרבנן התביעה הוא על בו"פ שזה בעולם כמבואר בגמ' להלן, וא"כ שפיר קונה יחוד הכלי, וכ"כ מהר"ם שיף. והמהר"ם כ' כתו"י וצ"ע כנ"ל.

וראיני בשיעורי הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל שכי' ליישב בזה עפ"ד הרא"ה והרמב"ן הנ"ל במתני' דלמסקנא גם לרבנן אינו מורישו עד שעת העמב"ד מכח קרא דונתן לאבי הנערה, וא"כ ה"ה בו"פ דהוקשו לקנס (כמבואר

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בתוסי' לעי' דף ל"ח ע"ב) אין לאבי' בהם עד שעת העמב"ד, ולכן שפיר כ' תו"י דגם בזה ל"ש יחוד כלי (ועדיין צ"ע בזה שהרי המהר"ם כ"כ בד' התוסי' והתוסי' לא ס"ל כד' הרא"ה והרמב"ן הנ"ל בכל הסוגיא).

וכע"ז כ' הגרש"ש סי' מ"ג אות ד' מעצמו דכיון דקנס אינו ממון עד אחר העמב"ד ה"ה דאין בו"פ שלו (ואע"ג דאין למדים זה מזה לענין דאי מודה מפטר כ"א דלמי שזה הולך זה הולך כמבואר בתוסי' שם, מ"מ לענין יחוד כלי ג"ז ענין זכות האב).

רש"י ד"ה אבל משלם - "ולקמן מפרש טעמא דרבנן דקסברי סתם טוען אנסת לא תבעו אלא בושט ופגם ולא נשבע זה על כפירת קנס". כ' במהרש"א דל"ד נקט רש"י דלא תבעו אלא בו"פ, שהרי אפי' אם יתבעהו גם ממון וגם קנס חייב משום הממון, אלא דכ"כ משום דטעמא דר"ש דלא שביק איניש וכו' ותובע רק את הקנס, ומסתמא גם רבנן מודו בזה אא"כ ס"ל דאינו תובע קנס כלל. וע"ע בע"ב דנחלקו ראשונים בזה.

והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי ולא העמדתני בדין - ברעק"א הק' דלמ"ל למימר לא אנסתי והלא אפי' אם מודה דאנס רק טוען שלא העמידוהו בדין פטור מקרב"ש כיון דמודה בקנס. ומת' שם דיש ב' דינים בקנס: א' - שהודאתו פוטר, וב' - שאין הודאתו מחייבתו (עי' רש"י יבמות דף כ"ה ע"ב בד"ה ואין אדם משיס), ונ"מ בדין מודה אח"כ באו עדים פטור. ובסוגיין מיירי דאליבא דאמת כבר עמד בדין בדין, הודאה בב"ד אחר אינו פוטרו, ול"ש בזה כ"א דין השני דלא מתחייב ע"י הודאתו ואם יבואו עדים אח"כ לכו"ע חייב. ולכן אילו הודה דאנס רק טוען דלא עמד בדין הר"ה פטור עצמו אפי' אם באו עדים אח"כ משום שזה קנס, ואם מודה שעמד בדין לא נפטר אם יבואו עדים אח"כ, ושפיר יש כאן כפירת ממון כה"ג לענין אם יבואו עדים. וע"ע מהר"ם שיף.

[עי' קצוה"ח סי' ש"נ שכ' דהודאה תלויה בכל ב"ד בתנאי שלא חייבוהו בב"ד הראשון ע"ש, וצ"ע כנ"ל].

תוד"ה ונשבע - "ק"ק דבהנך מתני' ל"פ אלא דלרבנן בו"פ קתבע וכו' א"כ אמאי בעי אליבא דר"ש טפי מלרבנן". כוונתם דמשמע בגמ' דהעמידו איבעית אביי על משנה זו בלבד, וא"כ ק' דגם לרבנן משכח"ל באופן דמפרש להדיא דתובע את הקנס. וברשב"א כ' דע"כ מיירי במפרש להדיא דאלי"כ גם ר"ש מודה דתובע בו"פ, שהרי טעמא דר"ש מבואר בגמ' משום דלא שביק איניש מידי דקיץ, וכאן דעמד בדין גם בו"פ הוי קיץ. וע"ע מש"כ המהרש"א דלפ"ד רש"י כאן מודו רבנן אפי' כשלא פירש דתובע קנס דקיץ כיון דאי מודה לא מיפטר.

[והנה תוסי' בדיבור הבא כ' דאיבעית אביי היא מכח מתני' דידן דלר"ש אינו ממון להורישו לבניו, ולכן מספקא להו לענין שאר מילי. ולפ"ז שפיר העמידה הגמ' האיבעי על ר"ש. אמנם יעוין פנ"י שכ' דמבואר בד' המהרש"א בד' התוסי' בסמוך דדבריהם כאן הם כדבריהם שם ע"ש. ובפנ"י עצמו כ' דתוסי' אזלי כאן בשי' רש"י בסוגיין דאיבעי דאביי הוא מכח סתירה במשנה וברייתא לענין קרב"ש ע"ש, וכע"ז כ' ראשונים. וע"ע להלן].

בד"ה א"ד - "משמע מתוך פי' דפשיטא לי' לאביי דהוי ממון לכל דבר היכא דעמד בדין לשלם עפ"י עצמו או להורישו לבניו דמ"ש ולא מיבעי ליה כ"א לענין קר"ש". וברשב"א בע"ב כ' ליישב שי' רש"י דלעולם זה קנס לכל דבר, ומש"כ שלא נפטר בהודאה לר"ש לאחר העמב"ד, היינו משום דכתיב אשר ירשיעון אלוקים וכאן כבר חייבוהו ב"ד, ובזה מסולק קו' התוסי' דנקטו דזה ממון גם להורישו לבניו.

ובפנ"י כ' מהלך אחר בזה דרש"י למד איבעי דאביי מכח מתני' דידן (כע"ז התוסי' בסו"ד), רק דס"ל דאינו קנס גמור אחר העמב"ד דאי מודו לא מיפטר רק דאינו ממון להורישו לבניו, ואיבעי לי' לאביי אם הטעם בזה משום דכיון דא"כ חיוב כשאר חיובי ממון רק משולחן גבוה קזכי (ע"ש שדרש כן בפסוקים), ולכן ל"ח כשלו לתבוע ולחייב ע"ז קרב"ש וה"ה להוריש לבניו (כע"ז השע"ח). וע"ע בהפלאה ובב"י.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בד"ה הפלת - "וא"ת מה יחוד כלי שייך גבי עבד דהא מיד כשהפיל וכו' ור"ש אית לי' להדיא דצריך ג"ש וי"ל דאין לך יחוד גדול מזה שתובע את גופו מרבו שישחררנו ויכתוב לו שטר שחרור". דבריהם צ"ב דודאי אין הכוונה שיצא לחירות מיד, שהרי מיני' ובי' כי דצריך ג"ש לר"ש ומה"ט אינו זוכה בדמי עינו. ועי' בדבריהם בע"ב בד"ה מאי לאו שהק' דאחר העמב"ד תו לא הוי קנס וע"כ דאייז קושייתם כאן, ועוד דא"כ מה מתרץ. ובמהרש"א מבאר כוונתם דק"ל דל"ש יחוד כלי בתביעה זו של יציאה לחירות כיון שתובע את עצמו כמש"כ תוס' ב"מ ל"ד ע"א, ובזה תי' דתפס את גופו.

ובקו"ש הק' דכיון דצריך ג"ש לר"ש ע"כ ס"ל דלא קנה עצמו כנ"ל, רק דאדון חייב לשלחו כמש"כ "לחפשי שלחננו", וא"כ מה שייך בזה יחוד כלי דכל מה שקנה עבד קנה רבו (ול"מ דזהו קו' התוס' כאן). ואולי י"ל דאחר העמב"ד יצא לחירות רק דצריך ג"ש כדין מעוכב ג"ש כדמבאר בגיטין מ"ב ע"ב, ועי' תוד"ה חבל דמעוכב ג"ש מעי' לעצמו (ובתוס' ב"מ שם כי שהעבד תובע מה שכובשו בשיעבוד דהיינו מעי'), ואעפ"כ פטור מדמי עינו משום דהו"ל כא' החמורים כמש"כ רש"י כאן וצ"ע. ועי' להלן בע"ב בתוד"ה מאי לאו.

שם - "ואי"ל כגון שהפיל את שינו וסימא את עינו דיוצא בשינו ונותן לו דמי עינו וכו' או שתבעו על מעי' ומיחד לו כלי ע"ז". בקו"ש הק' ע"ז דא"כ אי"ז קנס ולמה נתמעט מוכחש, ותי' דתוס' מפרשים מיעוט דוכחש מטעם דאי מודה מפטר, וכאן נפטר בהודאתו כיון שאם מודה אינו משתחרר ול"ש לשלם לו כיון שהוא עבדו.

בסו"ד - "וא"ת פשיטא דלא מיחייב קרב"ש על העבד וכו' וי"ל אע"פ שלגבי קרקעות אין קרבן בעבד יש קרבן". והרמב"ם פסק דאין קרבן בעבדים, ולדידי' הדרא קו' התוס'. ובקצה"ח סי' צ"ה סק"ח הק' כע"ז מיני' ובי' בד' הרמב"ם שם, ותי' דתביעת שו"ע הוא תביעת בן חורין כיון שתובע את החירות, ותוס' דפטרו מטעם הוקשו לקרקעות ס"ל דגם ב"ח הוקש לקרקעות כשי' הראב"ד פ"ה טו"נ ה"ב. ומביא שם דכ"כ רש"י קידושין דף ז' ע"א, אמנם התוס' שם חולקים בזה משום דההיקש הוא מקרא "והתנחלתם אותם וכו' לרשת אחוזה".

ובהפלאה כי ליישב דכיון דס"ל לר"ש דשו"ע צריך ג"ש כנ"ל, א"כ עדיין הו"ל כעבד. והק' בזה שם דטעמא דתוס' בקידושין שם דרק עבדים הוקשו הוא משום דכתיב והתנחלתם אותם וכו' כנ"ל, ובמעוכב ג"ש דא"כ כ"א קנין איסור אינו בכלל והתנחלתם דאיסורא לא מוריש לברי' כמש"כ גיטין דף מ' ע"א.

[וכבר נגע בכ"ז בקצה"ח שם, ובהג' פיתוחי חותם הק' ע"ז דהרמב"ם עצמו פ"ח עבדים ה"ג כי דמורישים קנין איסור. ובהפלאה כי עוד לדון בזה מצד ד' הרמב"ם דדמי קרקע כקרקע ע"ש, ועי' בזה בקצות שם בד' הרמב"ם. ועי' אחיעזר ח"א סי' ל"א שכי' מהלך אחר ביישוב שי' הרמב"ם בזה דחיוב קרב"ש הוא על הכפירה, ולכן חשיב כפירת עבדות אע"פ שהתביעה היא חירות, וצ"ע בכ"ז ואכ"מ].

דף מ"ב ע"ב

רש"י ד"ה כפילא מי איכא - "מי ימר דגנב דתבעי' כפילא". דבריו צ"ב, ואולי יל"פ כוונתו דשבועת כפירת ממון צריך טענת ברי, ולא שייך טענת ברי אא"כ ראה בעצמו או שיש לו עדים, ולכן גבי כפל לא שייך שבועה כיון דאין לו עדים, ואם ראה אותו הבעלים בעצמם לא נקרא גנב כ"א גזלן, וכפל הוא רק בגניבה. ועי' מהר"ם שהק' דלפעמים נמצא הגניבה בידו וכה"ג שפיר תובעו ברי, ע"ש מש"כ לתרץ וצ"ב.

בא"ד . "ועוד דלמא מודה ומפטר". בש"ר מפרשים בגמ' דאין כפירת ממון בכופר על דבר דאי מודה מפטר כמש"כ הגמ' לעי' בע"א, אמנם אי"ז כוונת רש"י כאן דא"כ הול"ל לשון דאי מודה מיפטר. ונראה כוונתו דטענת קנס הוא טענת שמא כנ"ל כיון דיכול ליפטר ע"י הודאה וצ"ע. ולד' רש"י צל"ע מדוע לא כי הגמ' כד' ש"ר הנ"ל, וי"ל בזה משום דרבנן באים מכח פסוק וא"כ יתכן שהפסוק מחייב אע"ג דאי מודה מפטר. ועי' בסמוך.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

תוד"ה מאי לאו - "וא"ת בשלמא לר"י דסגי ביחוד כלי וכו' ואו' רשב"א דר"ל מצי למימר דמיירי שנתן לו כלי בתורת משכון לקנסו וכו' לא חשיב ממון אע"פ שהיה בידו". כוונתם להק' דאם נותן לו בידו אחר העמב"ד הו"ל כגבוי, ובודאי ל"א ר"ש דחשיב קנס כה"ג אחר גביי. וע"ז תי' דמיירי שפירש שנותן למשכון ולא לגביי. ומבואר בדבריהם דסתם יחוד כלי הוא גביי. [ובאחרונים (הו"ד לעי' בע"א) נקטו דכל יחוד כלי הוא רק משכון, והגרש"ש מק' עליהם מד' התוס' כאן דמבואר דיחוד כלי הוא גביי מסוימת כנ"ל].

בא"ד - "תימה לר"י בסימא את עינו אמאי לא מחייב קר"ש וכו' ושמא כיון דאכתי מחוסר ג"ש אם היה מודה שסימא את עינו לא היה יוצא לחירות". כוונתם מבואר דלענין סימא את עינו ל"ש לו' דהוא קנס אחר העמב"ד, שהרי בזה ל"ש תי' התוס' הנ"ל מיד לפני זה דמיירי דעשהו משכון, שהרי הכלי שמיחד כאן הוא גופו ובה יש כאן גביי גמורה. וע"ז מת' דכיון דמחוסר ג"ש נחשב מחוסר גביי, ושפיר י"ל דזה קנס לר"ש.

[ועי' מש"כ לעי' בע"א בד' התוס' ד"ה הפלת שכי דלמ"ד צריך ג"ש יצא לחירות לענין הממון אפי' לפני העמב"ד רק שהוא מחוסר ג"ש, וא"כ צ"ב דקו' התוס' כאן שייך בלי העמדה בדין וא"כ למה לא הק' כן מיד בע"א. ובקו"ש מפרש ד' התוס' דיוצא לחירות רק ע"י העמב"ד וצ"ע. ועי' שער"י ש"ז פכ"א בדעת הרמב"ם בזה. ועי' מש"כ בזה בגר"ח סטנסיל בדין שבועת הפקדון].

בד"ה לא בשלא עמד בדין - "וא"ת אי בשלא עמד בדין פשיטא דלא מחייב קר"ש דלאו מידי כפרי' דאי מודה מפטר והול"ל ת"ל וכחש וכו' וי"ל דא"ל דאסמכתא בעלמא הוא". ובריטב"א כ' דזה גופא קו' הגמי' כפילא מי איכא דא"כ תביעת ממון כיון דאי מודה מפטר. וברמב"ן תי' קו' התוס' דצריך קרא דוכחש כיון שיש כאן גם תביעת בו"פ דזה ממונא, אלא דר"ש פוטר משום דעיקר התביעה הוא על הקנס דקיץ כמש"כ בגמ'. וכע"ז מביא הרשב"א בשם הראב"ד, והק' עליו דלר"ש א"כ תביעת בו"פ כלל כ"א קנס (כמש"כ לעי' בע"א בשם המהרש"א). ועי' בראשונים מש"כ בזה.

תו"י בד"ה תשלומי כפל - "ר"ש ל"פ אהא דלא שביק איניש מידי דכי מודה מחייב ותבע מידי דכי מודה מיפטר דהכא הכל קיץ". וברמב"ן הוסיף בזה דר"ש נקט דברים שהם קנס לבד לו' דאונס ומפתה כמותם, ורבנן נקטו כפל ודו"ה שיש בהם גם קרן וחייב כה"ג אפי' לפני העמב"ד כיון דדעתו על הממון, ומדמו לזה אונס ומפתה דלדידהו חייבים משום דדעתה אבו"פ. ועי' הפלאה וביי.

[עוד העירו אחרונים הנ"ל דמבואר בברייתא דיש פסוק לר"ש וגם לרבנן, וק' דממנ"פ או דצריך קרא לחייב או דצריך קרא לפטור. ולכאורה צ"ל דפסוק א' בא לאפוקי מהשני כמו שמצינו בכ"מ בד' הראשונים וצ"ע].

תוד"ה דאחין - "ותי' ריב"א דרבה דאמר דממון הוי להורישו לבניו היינו כשאין הבת קיימת אבל מתני' איירי כשהבת קיימת דאז אין ראוי להורישו לבניו כ"ז שלא בא לידו משום דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו". כוונתם דכ"ז דבת קיימת זכות האב בממון הקנס הוא רק דרך הבת אפי' אחרי העמדה בדין, ובה אין ירושה כיון דא"א מוריש זכות בבתו, אבל כשאין הבת קיימת הר"ה זוכה בזכות עצמו. וכ"ז הוא רק הו"א דרבה, אבל אביי השיבו בזה דכיון דכבר עמד בדין הר"ה של אביי מסברא.

ובפנ"י כ' דד' הריב"א לשי' במש"כ ב"ק דף ע"ב ע"א (הו"ד לעי' במתני') לחלק בין קנס דאונס ומפתה לשאר קנסות, דכל הקנסות אדם מוריש חוץ מזה משום דכתיב והתנחלתם אותם וכו' ולא זכות בתכם לבניכם, אלא דכ"כ שם למסקנא משום דמיירי אליבא דרבנן ולפני העמב"ד, אבל כאן דכ"כ רק בהו"א דרבה משום דמיירי אחר העמב"ד ולר"ש, ובה השיבו אביי דפשוט הוא דזה זכות האב עצמו כנ"ל.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

[באחרונים (הו"ד לעי' במתני') מדייקים בד' רש"י דלא הסתפק בטעמא דרבנן משום והתנחלתם, משום דכבר נתחייב לאב לפני העמב"ד וצריך להוריש חוב זה כמו כל חוב ממון ולא מצד זכות בבתו. ועי' כ' רש"י דאין מורשים קנס. והריב"א חולק בב' הדברים, גם דס"ל דמורשים קנס וגם דטעמא דאין מורשים כאן רק מקרא דוהתנחלתם. ויש לתלות ד"ז במחלו' הרשב"א והריטב"א (הו"ד לעי' במתני'), דנחלקו אם זכות האב בקנס הוא מכח הבת והיא התובעת או שזה חיוב לאב והוא התובע. ועי' ח"י ר' שלמה סי' י"ט אות ו' שכי' דכיון דמחייב הקנס היה אצל האב נחשב זכות בבתו וצ"ע.]

שם - ולפ"ד הריב"א צ"ב לשון הגמ' כאן "ממון הוי להורישו לבניו" שהרי לדידי' גם קנס מורשים. ועי' תוס' לעי' דף ל"ח ע"ב בסוגיא דבגר בקבר שהביאו בשם ר"י הלבן כע"ד הריב"א, ומבאר שם לשון הגמ' כאן דזה ממון גמור לגבי הבנים אפי' להתחייב ע"ז קרב"ש, ול"ח עיקרו קנס כיון דהגיע לידו בתורת ממון (ורק קנס דאונס חשוב עיקרו קנס גבי האב משום דגבי דידי' נתחייב בתורת קנס, כמש"כ בתוד"ה כי).

ועי' פנ"י (ג"ז הובא לעי' במתני') דהוכיח דשי' ר"י הלבן דלא כדי הריב"א הנ"ל מכח ד' התוס' בב"ק ע"ש, ור"י הלבן ס"ל כדי הרא"ה והרמב"ן שכי' דגם רבן מודו דאינו לאבי' עד שעת נתינה מדרשת הגמ' כאן דונתן, אלא דלרבנן מתקיים דרשא זו רק ע"י העמב"ד דמתחייב בנתינה. ועי' בסמוך.

בד"ה ונתן - "וגבי מוצש"ר דכ' ונתנו אי"ל ונתן לחוד ונתנו לחוד". ברש"י מבאר כוונתם דמוציא ש"ר חייב לב"ד וב"ד נותנים לאב ע"ש, ועי' להלן. ועי' רעק"א דהק' מנין להתוס' דבאמת הממון שלו מיד במוציא ש"ר.

רש"י ד"ה וכי אמר רבה - "משעמד בדין בשאר קנסות ולא מיפטר תו בהודאה". משמע דקנס דאונס ומפתה חשיב קנס עד הגבי' ולכן נפטר בהודאה אפי' אחר העמב"ד לר"ש. וברש"י (הו"ד לעי') הק' דרש"י פי' לעי' בע"א דפשוט לאבי' דזה ממון לענין הודאה ולא מספקא לי' כ"א לענין קרב"ש, ע"ש מש"כ לתרץ.

ובמהר"ם שיף מת' בזה דלמסקנא חזרו בזה, משום דנתחדש בקרא דונתן לאבי הנערה דקנס דאונס ומפתה גם אחר העמב"ד הוא קנס כמו לפני העמב"ד, וכ"מ מד' רש"י ותוס' כאן. ובפנ"י כ' כע"ז, והק' בזה דכל כה"ג הו"ל לגמ' לפרש, ע"ש מש"כ לתרץ. ובתוס' לעי' בע"א כי דמקור ד' רש"י שם הוא ממש"כ אבי' כאן "הא עמד בדין דכי מודה מיפטר", ולהנ"ל ק' דחזרו בזה כאן. וברשב"א כי להעמיד ד' הגמ' בשאר קנסות.

ולפ"ד התוס' בשי' רש"י צריך לפרש דונתן לאבי הנערה אינו גילוי דזה קנס, רק דאין לאבי' רשות עד שעת נתינה. וכצ"ל לד' הרמב"ן והרא"ה הנ"ל דגם לרבנן אדם מוריש קנס חוץ מזו שנאמר בו ונתן לאבי הנערה, ולהנ"ל הביאור בזה הוא דכל קנס יכול להוריש, ורק כאן גז"ה"כ דאינו דאב עד נתינה. ולפ"ז צריך לפרש בקו' הגמ' שהק' ת"ל וכחש ת"ל ונתן וכי', דאין חיוב קרב"ש כה"ג משום דאב הוא התובע ואין לו תביעה כה"ג ע"ש.

דף מ"ג ע"א

התם מדידי' מתזנא הכא לאו מדידהו מיתזנא - משמע דזכות האב במע"י בתו הוא משום דאוכלת משלו. וכע"ז כ' בגמ' קידושין דף ד' ע"א דמע"י שלו משום דמיתזנא מדידי'. ומק' בזה אחרונים דאין האב חייב לזון את בתו מדאורייתא ואעפ"כ המע"י שלו (ואע"ג דבלא"ה מבואר בגמ' דאם אינה נזונית משלו מע"י שלה ק"ו מעבד עברי, אבל מ"מ נ"מ להעדפה). ומת' רעק"א דכוונת הגמ' הוא כעין טעמא דקרא, דנתנו לאב מע"י בתו משום דבדרך כלל האב מזין את בתו (וכע"ז כ' תוס' סו"פ השולח בד"ה ולביתך). ועי' בסמוך.

ועי' בד' רש"י ד"ה ואימא שכי' "אבל מע"י דמידי דשכיח וחסרי ב"י ממונא דמיתזנא מינייהו אימא דידהו הוי". וגם בזה מק' אחרונים דנזונית מהם רק מתקנ"ח ומתנאי כתובה כנ"ל, ובגמ' שם מיירי להעמיד הפסוק של "והתנחלתם". וגם בזה כי במהר"ם שיף ופנ"י דכוונת רש"י הוא דבדרך כלל מיתזנא מיני' כנ"ל.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

רש"י ד"ה בתו - "שתרוויח מע"י לבד מפרנסתו". כי הב"ח כלומר נדוניא, וע"ע מהרש"ל שכי' דהיינו עישור נכסים. וכוונתם לדי' הגמ' להלן דף ס"ח ע"א דיש חיוב ותקנה מיוחדת לתת עד עישור נכסים נדוני' לבנות כי היכי דלקפצו עליהו להתחתן להם, ולכן נחא לי' בהרווחה. וע"י אילת השחר דמבאר בזה מש"כ בגמ' לחלק בין אלמנה לבת "אלמנתו לא נחא לי' בהרווחה" דהרי אין האיש רוצה שאלמנתו תתחתן שוב.

בד"ה לא בשאינה ניזונית - "כגון שלא היו נכסים". בגמ' מבואר דמה דעשתה בחיי אבי' לאחין, וע"כ היתה ניזונית מאב בחייו (וכ"כ בדיבור הבא) ורק אצל הבנים לא אכלה, ולכן כי רש"י הטעם משום שלא היו נכסים. וע"ע בתוס' ובמהרש"א שם.

תוד"ה בת - "מדאורייתא פשיטא לי' דהוי לעצמה וכו' ומיבעי לי' כיון דניזונית משלהם מי התקינו רבנן מע"י וכו' וקצת מגמגם רשב"א דהא משמע דטפי הוי מע"י שלה כיון דניזונית בע"כ בתנאי ב"ד יותר ממה שהיתה ניזונית מדעתם". ברעק"א כי לתרץ בזה דאיבעית הגמ' אינו משום בע"כ ומדעתו, אלא הסתפקו בגדרי התקנה דבכ"מ מע"י הם תחת מזונות, אבל מאידך כאן אינה ניזונית משלהם. [ובפנ"י העיר דקו' התוס' הוא רק לפי פירושם להלן שם דאין מע"י ליורשים כלל למ"ד הניזונית תנן ע"ש, אבל לפרש"י שם לק"מ].

ובפנ"י מת' בזה דדין מע"י כאן אינו תקנ"ח כ"א התחייבות בנכסי האב, וזה סברא דהאב הגביל חיוב מזונות של בנים שיהי' רק בגדר "במקום אב" ולא חייב את בניו יותר ממנו, ולכן תלוי בניחא לי' ולא נחא לי' לאב כמש"כ בגמ', ואילו היה זה תקנ"ח מ"ש. ובזה הסתפקו בגמ' אם חייבים מזונות כה"ג דאין להם מע"י דלא גרע מאביהם, א"ד אינו דומה לאב כיון דאינה נזונת משלהם ממש כ"א מנכסי האב, משא"כ האב דמזין בעצמו.

[ובזה מיושב ג"כ קו' התוס' מההיא דר"פ אלמנה כיון דשם ל"ש סברא הנ"ל דהרי חיוב המזונות שם הוא מכח עיכוב הכתובה ולא מכח אביהם ע"ש. ומלשון התוס' משמע קצת דזה תקנ"ח ממש של מעשה ידים].

תו"י ד"ה מגיד - "א"נ אי לאו האי קרא הו"א לאמה לקטנה איצטרך לאשמעין דאין מע"י לאחין דומי' דאמה ולא הוה ידעין נערה (עי' בגמ' להלן דף מ"ז ע"א דנערה למד מיתורא דל"צ קרא לקטנה) אבל תימה דהשתא זבנוי מזבין הוי ק"ו ונימא דיו". כוונתם להקי' דל"צ קרא ד"והתנחלתם" לוי' דאין מע"י לאחין, שהרי מע"י לאב"י למד מק"ו ממכירה וכיון דאינו מוריש זכות המכירה ה"ה דאינם יורשים מע"י.

ובפנ"י ורעק"א הוסיפו בזה דאין לתרץ דג"ז למד מ"והתנחלתם" דאין האב מוריש זכות מכירה, דא"כ קי' מש"כ בגמ' אח"כ ואימא בחבלות דהיינו פצעה בפני' דהוי דאב משום דמפסיד המכר, ואילו היה מכירה לאחין לולי קרא ד"והתנחלתם" א"כ קי' דגם הם מפסידים ולמה אין להם בחבלה זו, וע"כ דפשיטא להו דאין לאחין מכירה. והטעם בזה משום דלא נתחדש בתורה דין אמה כ"א ע"י האב, ואין לאחין כח לעשות חלות איסור זה, וכמו דפשוט הוא דל"ש דאחין ירשו את הזכות לקדשה. ועדיין צ"ב למ"ל קרא למע"י.

עוד כי שם ליישב בעיקר הקו' הנ"ל דנימא דיו, דאי"ז ק"ו גמורה כאן כ"א רא"י לדבר, דכיון דנתנה תורה כח למכרה ע"כ נתנו גם זכות מע"י שהרי מפסידה מע"י (כע"ד הגמ' להלן דף מ"ז ע"א גבי אי בעי מסרה לחופה ע"ש), ולכן שפיר י"ל דיש ירושה בזכות מע"י אע"ג דאינם יכולים למוכרה.

דף מ"ג ע"ב

תוד"ה שפצעה - "וי"ל שבפחת דעד נערות כו"ע דהוי דאב שמפסיד במה שיכול למוכרה והתם פליגי במה שהיא נפחתת מנערות ואילך וסבר ר"י דהוי דאב הו"א ונעשית כשהיא ברשות אב". יעוין גר"ח על הש"ס (בענין שבועת פקדון ובסוף גיטין בענין החובל בעבדו) שהביא רא"י מכאן דנזק הולך למי שמפסיד. ומוכיח שם עוד דיש נזק גם מבלי חסרון ממון, ממש"כ הגמ' גיטין דף מ"ב ע"ב דמסתפקא להו במחוסר ג"ש אם נזקו לרבו

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

אע"י דאין לו הפסד כה"ג דכבר אין לו בו קנין ממוני (וכ"כ ברמב"ם פ"ד חו"מ הי"ד שיש נזק בלי פחת). וכ' שם הגדר בזה דחיוב נזק הוא דין תשלומין למי שהוא הבעלים לענין זה.

וכ"מ בחי' הגר"ח על הרמב"ם ה"ל טו"ג, דדין נזקי אדם הוא דין תשלומין לבעלים ולא משום ההפסד שהרי אין דמים לב"ח (ע"ש שכ"כ גם לענין שבת שזה רק גרמא, ע"ע קצוה"ח סי' של"ג ואיכמ"ל). ועד"ז י"ל דר"י ור"ל פליגי בזה מי הוא הבעלים לענין נזק דאחר נערות הבת. וע"ע קו"ש ח"ב סי' י"א אות ג' שתלה ד"ז בחקירה הידועה אם זכות האב בנערות מוגבלת עד שעת בגרות או שזה זכות לעולם ובגרות הוא רק דין יציאה.

[וע"ע מש"כ בחי' הגר"ח שם בד' הקצות סי' תכ"ד שכ' דחובל בעבדו אינו לוקה משום דבעצם האדון חייב בנזקי עבדו רק דבפועל פטור בזה משום "כל מה שקנה עבד קנה רבו", והוכיח הגר"ח שם דלא כזה מד' הגמ' בגיטין שם דאיבעי' להו בנזקי מחוסר ג"ש, ושם ל"ש דין "מה שקנה עבד קנה רבו", וע"כ דאדון פטור בעצם בחבלת עבדו משום שהוא עצמו הבעלים לענין נזקין כנ"ל. וכ' שם דד' הקצות שייכים גבי צער בושת וריפוי שהם ממון גמור, וכע"ז מבואר בדבר"י סי' כ"ד ואיכמ"ל.]

רש"י ד"ה תו לא חזי - "ודק תנא במלת" דלא לינקוט דרך פורענות". וברשב"א הובא ג"י מהר"ם בר יוסף בגמ' "דכיון דלא חזי לאינסובי לית לה כתובה", והיינו כמש"כ בגמ' בכ"מ (עי' להלן דף פ"א ע"א) "ממדרש כתובה למד" שכ' בכתובה "לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכ"י". ע"ע להלן דף נ"ג ע"א ובתוס' וריטב"א שם. והרשב"א חולק בזה וכ' דכיון דאיסורה להינשא אינו משום זיקת הבעל הר"ז בכלל לכשתנשאי לאחר. [ע"ע מש"כ בש"ר שם בזה ובענין מק"ט בקטלנית.]

בד"ה ומיגבא - "לענין זכ"י דאב חזינן דלאו בתר אירוסין אזיל לר"י וכו' לענין מיטרף מלקוחות מאימת טרפא ממשעבדי משעת אירוסין דההיא שעתא איחייב בתקנתא דרבנן א"ד עד שעת כתיבה דהוי מלוה בשטר לא טרפי". משמע דמפרש ספק הגמ' אם כתובה מאירוסין דינו כמלוה בשטר לטרופ מלקוחות אע"ג דלא נכתב עד שעת נישואין, וכ"כ בתוס' בשם רש"י ע"ש. וכבר העירו האחרונים שבד' רש"י בסמוך מבואר טעם אחר בדעת ר' אסי דס"ל דגובה משעת נשואין משום דמוחלת שיעבוד דשעת אירוסין, וכ"מ מקו' הגמ' אח"כ.

ובמהרש"א מבואר דכוונת רש"י גם כאן לוי' דמוחלת מעיקרא ע"ש, ומש"כ "עד שעת כתיבה דהוי מלוה בשטר" כוונתו דמה"ט אמרי' דמוחלת משום דרק מאז יש שטר. וכ"מ בתוד"ה והלכתא שכ' לחלק בין ההיא דר"נ שכבר היה בידו שטר, לבין מתני' דמיירי רק בתקנ"ח ותנאי ב"ד ע"ש (ע"ש בתוס' דמיירי באופן דשטר הראשון עדיין בידו דרגלים לדבר שלא מחל). וע"ע כע"ז בהפלאה. [בראשונים מביאים רא' מד' רש"י ותוס' הנ"ל דיש לארוסה כתובה אפי' כשלא כתב לה, והר"ח חולק. עי' בסמוך.]

ובפנ"י כ' דכוונת רש"י כפשוטו, ולא פי' בשאלת הגמ' כטעמא דר' אסי משום דמשמע דזה המשך למש"כ לפני זה דאין לאבי' כתובה משעת אירוסין (כמבואר בד' רש"י ותוס'), ולכן פי' השאלה אם יש שיעבוד נכסים כלל מאירוסין מעיקר הדין ולא מכח מחילה. וע"ש שכ' לבאר דהאב אינו זוכה בכתובה משעת אירוסין אע"ג דיש חיוב כתובה מאירוסין מכח תנאי ב"ד כנ"ל, משום דחיוב כתובה הוא רק כשתתאלמן או תתגרש (כמו שיבואר להלן בד' התוס'), ומה"ט הסתפקו אם יש שיעבוד נכסים משעת אירוסין או רק משעת נשואין דאז דינו להתחייב לה בשטר (אע"ג דחייבים מתנאי ב"ד גם בלי שטר כמבואר במתני' להלן דף נ"א וסו"פ האשה שנפלו).

ועי' הפלאה שכ' דרש"י נקט טעם אחר בר' אסי משום שיש לתלות דין שיעבוד מאירוסין בדין שיעבודא דאורייתא, ור' אסי ס"ל שיעבודא דאורייתא ע"ש. וברא"ש נקט בפשיטות דיש שיעבוד נכסים מאירוסין מעיקר הדין משום תנאי ב"ד, ובסמוך יבואר מש"כ שם בשם ר' יונה דאין תנאי ב"ד בארוסה.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

תוד"ה ומיגבא - "ונר' לר"י דדוקא בהך וכו' דאי טעמא דמודה משום דלא נכתבה ברשותו וכו' דלא תקינו ל"י רבנן אלא כשלא מחלה". בחי' הגרש"ש כי לדמותו למש"כ התוס' בכ"מ דמוכר שט"ח ומחלו מהני משום דמכירת שטרות דרבנן, ואין לחכמים לתקן דבר באופן שהוא הפסד לאחרים.

בא"ד - "א"ד טעמא דר"י דלא תקנו לו רבנן כתובה כשלא נכתב ברשותו". ברא"ש הוסיף סברא בזה דהאב זוכה רק כשנכתב ברשותו משום דאז נחשב כגבוי קצת. ועי' קצוה"ח סי' פ"ג סק"ה שכי' דע"י שטר הו"ל כגבוי לענין מיגו להוציא, ואע"ג דפליגי בזה ב"ש ובי"ה ביבמות דף ל"ח ע"ב אם כגבוי דמי מ"מ לענין זה מהני לכו"ע.

שם - והנה מלשון התוס' משמע דזכיית האב בכתובה הוא מתקני"ח ולא מעיקר הדין, ועי' רא"ש שכי' הטעם בזה משום דהגב"י אינו ברשותו. וכ"כ רש"י במתני' בטעמא דרבנן דכתובתה שלה משום דבתר גוביינא אזלינן. ומה"ט כי התוס' והרא"ש דגם לר"י זה שלו רק מתקני"ח כנ"ל (ויל"ע אכ"ה גם לפי טעמא דרבה ור"י "הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן אב"), וצ"ב דמ"ש ממע"י שהולך אחר שעת החיוב כדמבואר במתני' דר"פ.

ועי' חי' הגרש"ש דמבאר בזה דחיוב כתובה שונה משאר חיובים כיון דאינו מתחייב עד שתתגרש או תתאלמן (ע"ש שכי' גדר חיוב הכתובה דחייב לתת לה "מוהר" בזמן שמותרת לינשא לאחר, וע"ע להלן דף נ"ג ע"א), ולכן אם חל זמן זה אחר היציאה מרשות אב סברא הוא דאינו בכלל זכותו. וע"ע חי' הגר"ח על הש"ס שמגדיר חיוב כתובה "חוב להתחייב". ועיישע"ח סי' נ"א שכי' לדמותו לחיוב "אתן" ע"ש. ולכאורה יש לתלות ד"ז בחקירת הקו"ש ח"ב סי' י"א (הו"ד לעי' ר"פ) אם זכותי האב בביתו הם לעולם ורק היציאות מפקיעים ממנו או דזכות האב מוגבלת מעיקרא עד שעת היציאה מרשותו וצ"ע. [ובתור"ד משמע דזכות האב בכתובה הוא מדאורייתא וילפינן מקידושין. וע"ע פנ"י שכי' דיש מקור מפרשת קנס דכתובה דאורייתא ולאבי, ממש"כ "מוהר הבתולות" דהיינו כתובה, וכי' "ונתן לאבי הנערה", וע"ע מש"כ בזה לעי' דף ל"ט ע"ב].

עוד שם - ובמש"כ רש"י ותוס' דמיירי כשלא כתב לה כתובה מאירוסין ואעפ"כ יש כתובה לארוסה מתנאי ב"ד, כבר הבאנו דדעת הר"ח אינו כן, וכ"מ בתו"י. ולפ"ז עכצ"ל דסוגיין מיירי כשכתב לה מאירוסין, ואעפ"כ אין זכות לאבי בזה, ומסתפקא להו אם יש בזה שיעבוד נכסים. וצ"ע דמ"ש מכל מתנה דלאבי מעיקר הדין.

וע"ע ברא"ש שכי' בשם הרמב"ם דאפי' כתב לה כתובה מאירוסין אין שיעבוד נכסים, והק' דכיון דנתחייב לה בשטר צ"ל שיעבוד נכסים. ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל הוכיח מזה דכתובה מן האירוסין אינו התחייבות בעלמא רק דמחייב עצמו בדין הכתובה. וכמו"כ י"ל בד' הר"ח דבמקום שכותב לה יש דין כתובה מאירוסין.

אמנם ברא"ש כי בשם ר' יונה לתרץ ד' הרמב"ם דמיירי דלא שיעבד נכסין, ואע"ג דגם כשלא שיעבד בפירוש יש שיעבוד נכסים בכתובה מתנאי ב"ד (כנ"ל ממתני' להלן דף נ"א ע"א), בזה גופה הסתפקה הגמ' כאן אם יש תנאי ב"ד בכתובה מאירוסין. [ואע"ג דמבואר להלן שם דיש שיעבוד נכסים ג"כ מטעם אחריות ט"ס, אי"ז כ"א במקום תנאי ב"ד, וכ"מ בתור"ד להלן שם ע"ש ואיכמ"ל].

וע"ע בשטמ"ק להלן דף נ"ד ע"א בשם תלמידי ר' יונה שכי' בד' רש"י שם דיש כתובה לארוסה ואעפ"כ אין שיעבוד נכסים עד נשואין (ע"ש שמבאר בזה ספק הגמ' שם לענין תנאי כתובה). ובאבן האזל וגרנ"ט מבאר בזה דשיעבוד הנכסים בכתובה הוא רק מתנאי ב"ד, אבל בראשונים כאן ושם ל"מ כן ע"ש. [וצל"ע בזה להלן שם].

דף מ"ד ע"א

רש"י ד"ה הר"ז בחנק - "ואפי' נתגיירה פחמב"ג דבחזקת בתולה היא דכי כתיב סקילה בנערה המאורסת בישראל כתיבא דכתיב כי עשתה נבלה בישראל". כ"מ בגמ' שיש מיעוט מיוחד למעט הורתה ולידתה שלא בקדושה, וכי' רעק"א והפלאה דמכאן ראוי דגירות דגר קטן דאורייתא, ודלא כדי התוס' לעי' דף י"א ע"א ע"ש.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בד"ה ולא מאה סלע - "דכולה פרשה בישראל כתיבא". בפנ"י הק' דהול"ל דגם אין מלקות כה"ג, כיון דג"ז בכלל חיובי הפרשה (וכ"מ בגמ' בע"ב שכי"א"ה מילקא נמי לילקי ומאה סלע נמי לשלם"), וכי לתרץ בזה עפ"ד רש"י להלן דף מ"ה סוע"ב שכי"דש מ"ד דמלקות דמוצש"ר הוא משום לא תענה.

[והק' שם בזה דעדיין תקי' לפ"ד התוס' שם שכי"דאין המלקות משום לא תענה, וגם לרש"י נחלקו בזה שם. אמנם יעוין בתוס' להלן שם שכי"דשם ר"ת דלכו"ע המלקות משום לא תענה, רק דקרא מגלה דיש מלקות רק כשבעל, דהיינו דמ"מ המלקות הוא חידוש בפרשת מוצש"ר. [וצ"ע לפ"ז הדין בהורתה שלב"ק ולידתה בקדושה דנתרבה בגמ' מ"ומתה", ובתוס' שם מבואר דזה היה בכלל מיעוט ד"בתולת ישראל", אם זה בכלל הפרשה.]

שם - ואולי י"ל עוד דלעולם עיקר המיעוט הוא מקנס, רק דממילא אינה בכלל הפרשה ומה"ט אינו לוקה משום לא תענה, ולכן לא כי מתני' כ"א קנס. ובזה מיושב עוד מה שיש להק' בגמ', שכי"דעל קו' הנ"ל א"ה מילקא נמי לילקי "למיתה נתרבה ולא לקנס" ולא מוזכר שם מלקות, וג"ז א"ש כנ"ל דזה רק תוצאה מדין הקנס. אלא דצ"ע הגדר בזה, שהרי בגמ' דף מ"ה ע"א מבואר דמוצש"ר על הבוגרת הוא בכלל פרשת מוצש"ר לענין דין אישתני גופא אע"פ שהוא פטור. וע"ע תו"י שם דמבאר דזה מוצש"ר במציאות. ועי' מהרש"א להלן דף מ"ה ע"ב ובק"ר שם שכי"דמשו"ה הו"ל לאו שא"ב מעשה, כיון דהעונש הוא על עצם הדיבור. וצ"ע אם זה תלוי אם באו עדים בבית חמי', כדמשמע בגמ' לענין דין פתח בית אבי' ופתח שער העיר.

לא נאמרה פתח בית אבי' אלא למצוה - הק' הפנ"י דאפי' אם פתח בית אבי' מעכב, הלא יש עוד פרשה של נערה המאורסה בפי' כי תצא המחייבת סקילה בלי פתח בית אבי' כדמבואר בגמ' במש"כ במתני' דפתח בית אבי' אינה מעכב. וכי שם לתרץ בזה עפ"ד הגמ' להלן דף מ"ה ע"א שכי"דמוצש"ר חידוש הוא דאע"ג דאישתני דינא לא אישתני קטלה, ולכן כל שאינו בכלל פרשת מוצש"ר ובאו עדים בבית חמי' אי"ב סקילה כלל. אלא דיל"ע בזה דכ"ז רק הו"א בגמ' ולמסקנא בכ"מ ל"א אישתני. אמנם עדיין נ"מ לשי' הרשב"ם בתוס' שם (וכ"כ הרמב"ם) דיש חידוש במוצש"ר יותר משאר נערה המאורסה דאפי' נכנסה לחופה וזינתה חייב סקילה.

דף מ"ד ע"ב

השתא בישראל פטור בגרים מיבעי' - ברעק"א הק' דאי"ז ראי' שהרי מיעוט דאבי הנערה הוא רק לענין קנס (מכח המשמעות כמש"כ ברש"י), וא"כ עדיין צריך קרא למעט גרים ממלקות. ולפמש"כ לעי' בסמוך א"ש דכה"ג יש מלקות מטעם לא תענה, וכל המיעוט למלקות הוא רק מכח המיעוט דקנס.

רש"י ד"ה מאן - "במפתה הכתוב מדבר וכו' וכ"ת שאני הכא דגלי קרא ה"נ לאו יתומה משמע מריבוי אלא בין היא בין אבי' יכולים לעכב כמש"כ בגמ' לעי' ל"ט ע"ב וכו' וה"ה לאבי' האמור במוצש"ר". לעי' שם הק' ג"כ דצריך קרא לדרוש דבין היא בין אבי' יכולים לעכב כמש"כ שם, ותי' דכאן אינו דרשא אלא משמעות כמש"כ ברש"י. ועוד כי לתרץ דלעולם זה ריבוי ויש ב' ריבויים ע"ש. וכ"מ בש"ר כאן שזה ריבוי ממש, ממש"כ להק' דל"ש קנס במפתה יתומה שהרי מחלה ע"ש, ולהנ"ל לק"מ כיון שזה רק ראי' דס"ל דאבי' ל"ד ולא דרשא.

[עוד כי לתרץ דנ"מ בקטנה דלאו בת מחלה ולרבנן דר"מ (וע"ע מש"כ בזה לעי' ר"פ ולהלן בסמוך). ועי' מהר"ם שיף שכי"דקו' הנ"ל רק להו"א דגמ', אבל לפמש"כ בגמ' דמיירי בבא עלי' ואח"כ נתייתמה א"ש בלא"ה דל"מ מחילתה בחיי אבי'. וכבר הבאנו בר"פ מחלו' הראשונים בזה, ע"ש.]

בא"ד - "אע"ג דכתיב באונס ונתן לאבי' ואונס ומפתה גמירי מהדדי". לכאורה משמע דלמדים מוצש"ר ממפתה, ובסמוך הק' ג"כ דאי"כ לימוד, וא"כ ק' למ"ל להזכיר דין אונס. ונר' דמפרש בגמ' דאי"ז לימוד רק

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

דקרא מגלה על לשון ונתן לאבי הנערה שכי גבי אונס וגבי מוצש"ר ולא גבי מפתה. [ולפ"ז צ"ל ע"ד אם אינו ענין לאונס כדי ראשונים הנ"ל דאלי"כ מנין דכ"ה באונס, אמנם רש"י כי להדיא דאונס ומפתה גמירי מהדדי וצ"ע.]

וע"ע מהרש"א שכי דכוונת רש"י ליישב קו' הנ"ל דל"ש קנס במפתה כיון דמחלה, ולכן כי דגמירי מהדדי והלימוד למוצש"ר הוא מדין אונס ולא מפתה. וכ"ז בתחילת דבריו אבל למסקנת דבריו שאינו לימוד ל"ש כ"ז.

תוד"ה א"כ - "והשתא א"ש דלא תק' אמאי אציטרך בתולת ישראל ולא בתולת גרים וכו' ואע"ג דגבי מיתת כתיב מ"מ גמירינן מיניה". ובסמוך בד"ה הא לאו כי התוס' בשם הר"י עצמו דלא גמירי מהדדי, ולכן לק"מ למ"ל בתולת ישראל. וע"ש מהרש"א ומהר"ם שיף.

בד"ה המוציא ש"ר - "תימה דתק' לי ממתני דקתני הורתה שלב"ק". ברש"ש הק' ע"ז דאין ראוי ממתני כיון די"ל דזה גופא טעמא דמילתא דאין קנס ופתח בית אבי כה"ג משום שאין אב.

בד"ה הא כ"מ - "ואור"י דה"ט דר"מ דאי דוקא לאונס ומפתה אתא קרא דולו תהי' לאשה ליכתוב בהו נערה מלא כמו במוצש"ר". ברעק"א (הו"ד לעי' ר"פ) מדייק מד' התוס' דר"מ לא ממעט כ"א קטנה ולא חרשת ושוטה דאלי"כ צ"ב מש"כ כאן לכתוב נערה מלא, דנ"מ בזה לחרשת ושוטה. וכ"כ שם בשם הרא"ה, והביא ראוי לזה מד' הגמ' לעי' ל"ב ע"א ע"ש ובמש"כ שם.

דף מ"ה ע"א

רש"י ד"ה הוא אינו לוקה - #אם כיחש". עי' שטמ"ק שכי לדייק מזה דאם לא הודה מעצמו כה"ג אינו חייב מלקות, שהרי אע"ג דהוזמו עדים של בעל מ"מ עדיין יתכן דאומר אמת שנבעלה. ועי' שע"ח סי' צ"ו שהק' בזה דא"כ נמצא לוקה עפ"י עצמו, ומת' בזה דאין לחשדה בזנות, ונאמנותו כאן מתחילה היה רק מדין שויה אנפשי דנאמן רק לחייב עצמו ולא לפטור. עוד כי שם מהלך אחר בזה, דזה רק בתנאי דיסתור את דבריו דאלי"כ נמצאת אסורה לו משום שויה אנפשי, ואין קנס ומלקות באשה האסורה לו כמש"כ רעק"א לעי' דף מ' ע"ב דלא נתרבו חייבי לאוין למוצש"ר. ולפ"ז עכצ"ל דמירי שחזר בו עם אמתלא. ע"ש עוד מש"כ ליישב לפ"ז.

דף מ"ו ע"א

אזהרה למוצש"ר מנין - עי' חפץ חיים סוף מנין הלאוין שכי שם בבאר מים חיים: "ולא יקשה עלי הקורא נעים כיון דע"י לה"ר יש כ"כ לאוין למה מק' הגמרא בכתובות (מ"ו ע"א) אזהרה למוציא שם רע מנין ולא הביא אף לא אחד מלאוין שמנינו לבד לא תלך רכיל, דזה פשוט דהגמרא רוצה למצוא לאו מיוחד שיהא ראוי ללקות עליו, וכ"מ בתוס' שם (מ"ה ע"ב) בד"ה ר"י ע"ש. דכל הלאוין שהבאנו הם לאוין שבכללות".

ובמנחת שלמה סי' פ"א האריך לדון בזה מדוע אי"ז לאו שבכללות כיון שהולך על כל לשה"ר ומוצש"ר. ועוד שבגמ' מבואר דרשא אחרת בפסוק זה "מלמד שלא יהא רך לזה וקשה לזה", ואע"פ שבגמ' כי ההוא מיבעי' לי וכו' דמשמע שאין לומדים שניהם, אמנם ברמב"ם בסה"מ מצי' ל"ת ש"א הביא שניהם, וכ"פ ביד החזקה בפכ"א סנהדרין ובפ"ז מהל' דעות.

[וע"ע שם בבמ"ח בתחילת הלאוין שהביא שבירושלמי בפאה למדו איסור לשון הרע ומוצש"ר מפסוק זה. וצ"ע מה ההכרח ללמוד שני דרשות מפסוק א'. ואולי י"ל בזה עפ"ד התוס' כאן בשם הרשב"א שהוכרחו ללמוד מוצש"ר מפסוק זה כדי למצוא אזהרה למלקות של ויסרו, אבל עדיין צ"ב מנלן לדרוש שלא יהא רך וכו'.]

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

תוד"ה אתיא שימה שימה - "נראה דלאו ג"ש גמורה היא מדבעי בסמוך שכון בקרקע או בפחות משה פרוטה מהו אף ע"ג דאין רבית בקרקע אלא דוקא דומיא דכסף ואוכל". ולכאורה יש לחקור עוד כיון דאיי"ז גז"ש גמורה, אם צריכים דין שכירות ממש דומיא דריבית שהוא אגר נטר, או דסגי בכך שמשלם להם להעיד.

ויש להביא ראיה דאיי"ז דין שכירות ממש ממשי"כ בנתיבות סי' ר"ג סק"ו שבשכירות פועל אם נקב שכרו על חפץ מסוים אינו מתחייב כ"א דמי' שוויו שהרי אין להתחייב במקח או שכירות כ"א דמים (ע"ש הטעם בזה עפ"ד הגמ' בפ' הזהב פירי מחייב טבעא, עוד כי שם שיכול לקנות את החפץ ע"י שכר הפעולה מדין קנין כסף במקום שדמים קונים), וא"כ אי"כ שכון בקרקע כפשוטו שהרי אינו מתחייב בקרקע כלל (ואם קנה הקרקע מדין כסף או שגבה ממנו קרקע אי"ז שכרם בקרקע) וצ"ע. וע"ע בחוות דעת רס"י קס"א מש"כ בזה, וע"ע בסמוך מש"כ בשמו. [ועי' בשע"ח סי' צ"ט שפי' עד"ז ספק הגמ' בפחמשו"פ הוא אם צריך שיהא שם שכירות].

בא"ד - "אבל אם אדם לוח שדה שאם שטפה נהר יפרע לו שדה וחצי או עשר גפנים טעונות פגין או בוסר ב"א דלכולי עלמא כקרקע דמיא לשבועה ולכל דבר שמא כי האי גוונא לא הוי רבית בקרקע". בחו"ד שם מבאר ההבדל בין מכר להלוואה של סאה חיטין בסאה חיטין, שהלוואה מחייב לשלם כעין שלוח דוקא, דהיינו אותו מין, ואם התחייב במין אחר ע"כ שזה מקח והמין השני הוא הטבעא שמתחייב ע"י המקח ע"ש.

שם - עוד כי שם בדעת ה"ט"ז דקרקעות שאין דמיהם קצובין הו"ל כשני מינים ונחשב הלוואה, והביא ראיה לזה מד' התוס' כאן שנקטו לוח גפנים טעונות ולא כי לוח קרקע בשני קרקעות. ועד"ז כי לפרש תי' הא' בתוס' דכיון שמחזיר אותו שדה הו"ל כקצוב דחשיב הלוואה ע"ש. [וכי' עוד דע"כ מיירי שקבל עליו אחריות אם שטפו נהר וכדו' דאל"כ הו"ל שאלה ולא מלוה. ועוד כי שם דהתוס' לא כי שקבל אחריות משום דא"כ אי"ז קרקע].

דף מ"ו ע"ב

רש"י ד"ה בקידושי' - "שכסף קידושי' שלו". אינו מבורר אם זה מדין שבח נעורים או שהאב הוא המקדש. ובגמ' כאן ובקידושין דף ג' ע"ב כי השתא אבי' מקבל קידושי', ופרש"י שם "וכי על חנם זיכהו הכתוב לקבל קידושיה". משמע דזה זכות בעלמא דנתנה לו תורה דכסף שלו. אמנם בריטב"א שם כי דמעיקר הדין הכסף שלו כיון שהוא פועל את הקידושין. וע"ע מש"כ בסמוך בד' התוס' במסקנת הגמ'.

בד"ה ובשטר - "שאם קבל שטר אירוסין עלי' הר"ז מקודשת". כוונתו בזה דשטר קידושין למד מגט ובעינן ונתן בידה, ומ"מ מהני קבלתו כמו בגט. ובשטמ"ק מפרש דנ"מ דכותב בשטר בתוך מקודשת לי ולא הרי את מקודשת, ולכאורה מבואר מזה דהאב הוא המקדש ולא רק כשליח בעלמא. וצ"ע בזה קידושין דף ט' ע"א.

בד"ה בביאה - "רשאי למוסרה לביאה לשם קידושין". כוונתו דאע"ג דודאי מעשה הביאה נעשה בבת, אבל מ"מ דעת האב פועל הקידושין. ובתוס' בקידושין שם הובא ד' הירושלמי דזכות האב בביאה הוא דיכול לקבל ממון למוסרה לקידושין. וכמש"כ רש"י בד"ה שייך בה "בידו ליטול ממון ולבישה בבושת זה למוסרה לביאת קידושין למנוול ולמוכה שחין" ע"ש. ומשמע דאיי"ז דמי פיצוי בלבד, אלא דזכותו לקבל ממון ע"ז, וד"ז צ"ב. ועי' ברכ"ש קידושין שם שכי' דזה דין בעלות בקידושין. ומורינו הגאון רבי רפאל שמואלביץ זצ"ל אמר בשיעוריו שם דזה דין בעלות במעשה הביאה. וכ"ז למדו בגמ' מהיקש הוויות, וע"ע להלן בזה.

בד"ה ואימא ה"מ קטנה - "דאמרה תורה את בתי נתתי שבידו נתינתה". משמע שלמד קו' הגמ' דאין מקור מפסוק זה דאבי' מקדשה בנערות בע"כ, וא"כ ק' מנין דכסף שלו כה"ג. ויל"פ הכוונה בזה דכסף הולך לאבי' רק בקטנה משום שהוא בעל הקידושין ולא משום שבח נעורי' (עכ"פ בהו"א דגמ', וע"ע בסמוך).

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

אמנם בתוס' קידושין שם מבואר דגם לפי הו"א זו אבי' מקדשה בע"כ גם בנערות, והו"א דכסף לאבי' בזמן דאב מקדשה ובזמן דמקדשת את עצמה הכסף שלה. וכ"כ בריטב"א. וע"ד הנ"ל יל"פ בזה דיש "דו בעלות" דגם האב הוא "בעלים" לקדשה וגם היא יכולה לקדש את עצמה, ובכ"מ הכסף הולך לבעל הקידושין. ובתורו"ד שם כ' דגם כשאבי' מקדשה הכסף שלה, וע"ד הנ"ל יל"פ דס"ל דל"ש ב' בעלים בזה, ולכן ע"כ דזכות האב בקידושי נערה הוא רק כמו אפוטרופוס בעלמא (עכ"פ בהו"א דגמ', וע"ע בסמוך).

בד"ה שייך בה - "בידו ליטול ממון ולביישה בבושת זו למוסרה לביאת קידושין למנוול ומוכ"ש". וכ"כ בגמ' לעי' דף מ' ע"ב דמה"ט בוי"פ הולכים לאבי' משום דיכול למוסרה לביאה למנוול ומוכ"ש. ורש"י מוסיף כאן דיכול ליקח ממון ע"ז, וכבר הבאנו לעי' דבירושלמי מפרש עד"ז במש"כ מתני' האב זכאי בביאתה.

ולעי' שם פרש"י דבוי"פ לאבי' משום דמפסידו ממון זה שהיה יכול ליקח ע"ז. ושם ביארנו דע"כ אין כוונתו כפשוטו דחייב על הפסד זה דהרי אין תשלום בוי"פ כשיעור הפסד האב, אלא כוונתו בזה לסברא חיצונה דמה"ט זכתה תורה לאב גם בוי"פ ביחד עם הקנס מדין שבח נעורים, וכמש"כ הגר"ח בדעת הרמב"ם.

ועוד הבאנו שם ד' הרמב"ן לעי' ר"פ שכי' דזכות האב בוי"פ הוא מפרשת חבלות ולא מדין שבח נעורים כקנס. וביארנו שם דלפ"ז סברא זו דבידו למוסרה היינו דהאב הוא בעלים על חבלה זו ולכן הוי' שלו. ולפ"ז צ"ל גם בגמ' כאן דמש"כ דאבי' שייך בה היינו שהוא בעלים על בושה זו. וע"ע מש"כ בזה לעי' ר"פ.

שם - ובתוס' לעי' שם ובקידושין שם הק' בעצם ד' הגמ' כאן, דעדיין לא יודעים דאבי' מקדשה כלל שהרי ע"ז גופא אנו דנין, וא"כ ק' איך שייך לו' פירכא מכח זה. וכ' שם לתרץ דהמקור הוא מזה דיכול למוסרה למנוול ומוכ"ש בקטנות (דמקורו מקרא דאת בתי נתתי) וע"ז בושטה ופגמה עדיין עלי' בנערות. וזה דלא כדי' רש"י הנ"ל שפי' סברת אי בעי מסר וכי' שמפסידו ממון זה, שהרי כה"ג בנערות אינו מפסידו ד"ז. וצ"ל ע"ד הרמב"ן הנ"ל דמכח זה האב בעלים גם היום כיון דמקודם היה יכול לביישה בכך וצ"ע.

[ובתוס' שם כ' לתרץ עוד (וכ"כ בריטב"א) עפ"י הנ"ל בקו' הגמ' ואימא ה"מ קטנה, דלעולם גם לפי קו' זו האב יכול לקדש את הנערה, רק דאם מקדשת עצמה יהא שלה, ולפ"ז שפיר כ' הגמ' גם בהו"א דאב מוסרה למנוול ומוכ"ש גם בנערות].

תוד"ה השתא אבי' - "תימה למאי דס"ד השתא אמאי איצטרך ויצאה חנים". צ"ב דהו"ל להק' כן מיד בקו' הגמ' ואימא לדידה. ובמהרש"א מת' בזה די"ל דכ"ז בכלל קו' הגמ', ולכן הק' התוס' רק אחרי תי' הגמ'.

בד"ה ממונא מאיסורא - "וא"ת נילף מהפרת נדרים וכי' וי"ל דאיסורא דאית ב' ממונא לא ילפי' מאיסורא דלית ב' ממונא". ברעק"א הק' דעדיין יש ללמוד קידושי שטר וביאה דלית בהו' ממונא מהפרת נדרים ושוב ללמוד לקידושי כסף מהיקש הוויות (ויל"ע דג"ז הוא איסורא דאית ב' ממונא מאיסורא דלית ב' ממונא, ואולי יש ליישב עפ"י המבואר בסמוך). ולפמ"ש"כ למעלה בשם הירושלמי א"ש דגם בביאה יש זכות ממון ממש. וכמו"כ בשטר כ' בירושלמי שם שיש לאב זכות ממון לצור עפ"י צלוחיתו (ועי' בקו"ש בקידושין שם שהק' מזה ע"ד קצוה"ח סי' ר' סק"ה שכי' דא"צ להקנות גוף הנייר ע"ש).

בד"ה יציאה דכוותה - "והשתא כיון דשמעינן מהאי קרא דכספא דאבי' הוי סברא הוא דאיהו נמי מקבל דהשתא אבי' שקיל כסף קידושי' ואיהי תקדוש נפשה". כ' רעק"א דאם זכות האב בזה הוא רק מדין שבח נעורים ל"ש סברא זו. וע"ע ריטב"א קידושין דף ד' ע"ב דמפרש בזה מחלו' ר"י ור"ל להלן שם דף מ"ב ע"ב אם נערה מקדשת את עצמה ע"ש. ובשע"ח קידושין סי' ח' כ' לבאר המחלו' עפ"י החקירה בשבח נעורים אם זה חיוב ישיר לאב או שהולך דרך הבת ע"ש.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

ורעק"א כ' מהלך אחר בזה, דאחרי שלמדו דכסף של אב"י משום שבח נעורים, שוב אפשר ללמוד מהפרת נדרים דאב הוא המקדש כיון דזה רק איסורא מאיסורא. ויל"ע דעדיין הו"ל איסורא דאית ב"י ממונא, וצ"ל דמש"כ התוס' איסורא דאית ב"י ממונא היינו דתלוי בלימוד זה דין של ממון וצ"ע. [וע"ע בזה קה"י קידושין סי' ד'. ובשע"ח שם מביא ת"י העמודי אור דלפ"ד הרמב"ם דצריך כסף של הנאה ע"כ הכסף הולך למקדש].

דף מ"ז ע"א

זכאי במציאתה משום איבה - בפנ"י מבאר מהלך דמציאת הבת לאב"י מדאורייתא מכח היקש בתו לאמה. וע"י קובה"ע סי' ל"ח סק"ז שכו' דהגמ' לכ"כ משום דאין ללמוד מאמה כ"א לענין זכותי האדון מדין אמה, משא"כ מציאה דהולך לאדון רק מדין פועל כדמבאר בב"מ דף י"ב ע"ש, וצ"ע בזה במקומו שם.

רש"י ד"ה הא דזכי לי - "דכתיב את בתי נתתי כל נתינות במשמע". באו"ש פ"י אישות ה"ב מדייק מכאן דחופה אינו בכלל היקש הוויות אהדדי, ומבאר שם הטעם בזה משום דהיקש הוויות הוא מצד קנין הקידושין בין אם זה ע"י כסף או ביאה, משא"כ חופה דזה קנין אחר דזה גומר האישות. ובשע"ח קידושין סי' ט' מבאר באו"א דחופה אינו מעשה קנין כלל כ"א הנהגת האישות. ולהלן דף מ"ח ע"ב נבאר עוד בזה.

תוד"ה משום איבה - "ומה שפ"י הקוני לע"י דלהכי פשיטא לי וכו' אין נר' לרשב"א כדמוכח לק' בפ' אלמנה דאלמנה מע"י ליתומים אע"ג דבע"כ מיתזנא ומע"י אינו של בעל אלא משום איבה כדאמר בפ' אע"פ". בהפלאה הובא ד' רש"י להלן שם דף צ"ו ע"א בד"ה תיהוי שכו' "דע"כ זנים אותה אבל מע"י שתקנו לבעלה תחת מזונות הוי ליורשים", וכי לבאר בזה דאיבת מזונות שייך יותר במע"י כיון שהוא "תחת מזונות", ולכן שייך בזה איבה גם כה"ג דבע"כ מיתזנא.

ואולי יש לבאר עוד בכוונת רש"י שם באופ"א, עפ"ד התוס' להלן דף ס"ו ע"א בד"ה מציאתה שכו' להוכיח מד' הגמ' ביבמות דמע"י תחת מזונות אבל מציאה הוא רק משום איבה (וע"ש שהוכיחו דלא כזה מד' הגמ' להלן הנ"ל ויש לדחות), ויל"פ דאע"ג דתקנו מע"י משום איבה (כמש"כ התוס' שם וכאן), מ"מ חכמים נתנו גדר לדבר שזה "תחת מזונות", ובזה א"ש דמע"י ליורשים אע"ג דאין איבה ביתומים.

בד"ה דמסר לה - "איכא למימר דהכא מיירי שעה אחת לפני יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה". מבאר מדבריהם אלו דאע"ג דתוספת יו"ט נחשב יו"ט לענין מלאכה, מ"מ לענין מצות שמחת יו"ט אינו כיו"ט. וע"ע קו"ש ר"פ ערבי פסחים שהביא רא"י מד' התוס' שם דתוספת יו"ט כיו"ט גם לענין שאר מצוות היום.

בא"ד - #דתוספת דאורייתא. ידוע מחלו' הראשונים בזה. ויש מחלקים בין החיוב לקבל תוספת לבין אם כבר קבל עליו דחל מדאורייתא לכו"ע ואיכ"מ. ומבאר בד' התוס' דלכן נקטו בגמ' דמסר לה בשבת ויו"ט משום איסור מלאכה. וע"י רש"י שהעיר דיש לפרש ת"י זה בגמ' ע"ד ת"י הקודם דמסר לה בליליא דאין דרך לעבוד בשעה זו, וכמו"כ יל"פ דאין דרך לעבוד בשבת. וע"ש שכו' ליישב בזה קו' רעק"א בגלה"ש.

בד"ה השתא זבוני מזבן לה - "הק' הר"ר יעקב מאורלינש דאמאי איצטרך בערכין ללמוד מק"ו וכו' דאין יכול למכרה מה צריך קרא פשיטא דהשתא זבוני מזבן לה וכו'. משמע מד' התוס' דזה ק"ו גמור, ולע"י דף מ"ג ע"א הבאנו ד' האחרונים דסברת השתא זבוני מזבן לה הוא רק רא"י בעלמא ע"ש וצ"ע.

רש"י ד"ה כתב לה - #פסק לה האב בנדונייתא וכו' וכתבן לה מן האירוסין". בראשונים הק' ע"ז מד' הגמ' להלן דף נ"ג ע"א דמבאר להדיא שם דאין הבעל יורש מן האירוסין. ומת' בזה דשם מיירי דוקא בנכסי מלוג אבל נכסי צ"ב שאני. וע"י אב"מ סי' נ"ב ובסי' צ' סק"ד דמבאר בזה דנכסי צ"ב הם כמלוה אצל הבעל כיון

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

דשמאן לו באחריות, רק אם ימות או שיגרשנה הר"ה מחויב להחזירם, וזמן פרעון זה הוא כמו כתובה עצמה שכי ע"ז "לכשתנשאי לאחר תטלי מה דכתב ליכי", ולכן כשמתה הר"ה שלו מדינא ולא מכח ירושה ע"ש.

[וע"ע ר"פ אלמנה לכ"ג דמבואר שם ג"כ דנכסי צ"ב נחשב של בעל אפי' למ"ד הדין עמה, ושם הארכנו. וע"ע שיעורי הגרש"ש כאן סי' מ"ז ומשנת ר"א יבמות סי' כ"א. ובפנ"י הק' דנדוניא הוא חוב בעלמא ואין הבעל יורש את חוב אשתו שזה "ראוי ולא מוחזק". ובהפלאה מת' בזה דנדוניא הוא חוב לחתן עצמו, ומש"כ דבעל יורש נדוניא היינו לענין דכשמתה בחייו הר"ה פטור משומא שנתחייב כנגד הנדוניא (כדמבואר במתני' להלן דף ס"ו ע"א ובראשונים שם), ולכן חשיב "מוחזק" בזה ולא "ראוי". וע"ע בד' רש"י להלן דף נ"ג ע"א.]

תוד"ה כתב לה - "ונר' לר"ת וכו' והורה ר"ת הלכה למעשה בחתן א' שמתה אשתו והיה אבי הכלה מוחזק בנידוניא ופסק לה שלא זכה הבעל". בפנ"י מבאר כוונתם דאב חשיב מוחזק כ"ז דלא גבה הבעל, דאילו גבה הבעל מודה ר"ת דשוב אינו מפסיד. וכ"מ בד' הראשונים כאן במש"כ לתרץ קו' תוס', דמש"כ לק' דף מ"ח ע"ב "כתובתה בבית אביה" היינו שגבה הבעל ושוב הפקידה אצל האב ע"ש.

דף מ"ז ע"ב

תוד"ה שלא כתב לה - "וא"ת א"כ כל אדם הלוקח פרה ונטרפה או מתה אגן סהדי שלא ע"מ כן לקחו וי"ל שאגן סהדי שבאותו ספק הי' רוצה ליכנס ואפי' אם אמרינן ל"י אם תטרף תקבל הפסד היה לוקחה אבל הכא לא כתב כ"א ע"מ לכונסה". בשיעורי הגרש"ש לנדרי (הודפס בס' זכרון להגר"ח שמואלביץ זצוק"ל) כ' גדר בד"ז דדבר של עתיד דהו"ל לחשוב עליו ולא חשב הו"ל כשוטה דחסר בדעת המקח, משא"כ בכל מקח וממכר יש סכנת הפסד והכל בכלל החשבון כשלוקחה ולכן אינו כשוטה לענין זה.

שם - והנה מדי' התוס' מבואר דס"ל דמיירי מדין טעות. ובפנ"י כ' מהלך דהו"ל כקביעות זמן דלא נתחייב עד שתכנס לחופה. ולכאורה כ"ז לדי' רש"י דמיירי דלא נכנסה עדיין לחופה כלל, ובזה שפיר י"ל דעדיין לא הגיע זמנו, אבל לדי' ר"ת הנ"ל דנכנסה ומתה אח"כ, זה סברא בעלמא דאין דעתו לכך. וע"ע אבן האזל פ"א מכירה הט"ז. [וע"ע נתיבות רסי' ר"ל שכי' גם בלוקח פרה דמיירי דלא השתמש ויש אומדנא דמתנה רק מזמן השימוש.]

בא"ד - "ולא דמי ללוקח חפץ ואירע בו הפסד דל"א דאדעתא דהכי לא קנה דהתם אינו תלוי בדעת קונה בלבד דהא איכא נמי דעת מקנה שלא היה מקנה לדעת". יל"ע אם כוונתם מדין מקח טעות או מדין תנאים, וממש"כ לדמותו לההיא דלהלן דף צ"ז גבי זבין אדעתא למזבן מבואר דכוונתם לדין תנאים כדמבואר בתוס' שם ע"ש. וע"ע שע"ח סי' ק"ב.

וע"ע בבית הלוי ח"ג סי' ג' כ' שכי' לבאר בזה דכיון דא"כ טעות בעיקר המקח כמו גבי מומין באשה (כיון דנטרפה אח"כ) ע"כ הביטול הוא רק מדין פרשת תנאים, ולכן רק בע"ד יכול להתנות, ובמקח שיש שני בע"ד צריך תנאי של שניהם וכאן אין אומדנא בדעת המוכר. ולפ"ז הלוקח בהמה ונמצא שהיתה כבר טרפה בטל המקח כיון דשם הוי טעות בעיקר המקח ול"צ לדיני פרשת תנאים. וידועים ד' רעק"א תנינא תשו' ק"ו שכי' דגם טעות בעיקר המקח כמו מומי אשה צריך משפטי תנאים, ולפ"ז ה"ה דנמצאת טרפה לא בטל המקח. וע"ע בזה שע"ח גיטין סי' כ"ו, ואיכמ"ל עוד.

רש"י ד"ה ואיפוך אנא - "מזונות תחת פירות ופרקונה תחת מעשה ידיה". ברעק"א הק' בזה מדי' הגמ' לעי' דף מ"ג ע"א דמבואר שם דמעיקר הדין מע"י תחת מזונות, ע"ש מש"כ בזה. וע"ע מהרש"ל כאן ובמהרש"א בתוס' להלן דף נ"ב ע"א דמבארים קו' הגמ' כאן מקבורתה תחת כתובתה ולא ממזונות ומע"י כד' רש"י ע"ש.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בא"ד - "ונפק"מ דאי אמרה איני ניזונת ואיני עושה לא כלום קאמרה". בתוס' הובא ד' הגמ' להלן דף נ"ח ע"ב דנחלקו שם ר"ה ור"ל אם יכולה לוי איני ניזונת ואיני עושה, ור"ה מהפך הברייתא דמע"י תחת מזונות. וצ"ל בד' רש"י כאן דע"כ פי' קו' הגמ' שם לר"ה, דאל"כ מאי נ"מ. ועי' מש"כ הרא"ה בד' הגמ' "האי תנא סבר מזונות מה"ת" דד"ז תלוי במחלו' ר"ה ור"ל, דלר"ל כ' "תקנו מזונות" משמע דזה רק מדרבנן, אבל לד' ר"ה דמהפך הברייתא דמע"י תחת מזונות י"ל דזה דאורייתא. וע"ע בזה בפנ"י והפלאה ומנ"ח מצ' מ"ו.

[וע"ע מש"כ בהפלאה בקו"א רסי' ס"ט וסי' צ"ג סקכ"ה דאפי' למ"ד דאורייתא מ"מ יש גם תקנה מדרבנן, ונ"מ כמה מזונות חייב ואם החיוב חל כל יום ויום או דמעיקרא מתחייב בכל ע"ש. וע"ע בסמוך בשם הריטב"א והקו"ש שכי' למעשה דהחיוב הוא כל יום ויום ע"ש.]

שם - והנה ד' רש"י כאן הם לש"י הנ"ל שפי' ד' הגמ' כאן לענין מע"י ומזונות, אבל לד' מהרש"ל ומהרש"א הנ"ל שפי' קו' הגמ' מקבורתה תחת כתובתה א"כ צ"ל דנ"מ בזה אם יכולה שתאמר איני נקברית ואיני נותנת כתובה. ועי' רמב"ן ור"ן שכי' דתקנת כתובה ופירות הם ג"כ לטובתו, ולכן אינה יכולה לוי' איני נותנת פירות או כתובה. [ובתוס' כ' דא"י לוי' איני נותנת פירות, אע"ג דעיקרו לטובתה. וע"ע בסמוך טעמים אחרים בתוס'.]

תוד"ה זימנין - "ויש ליתן טעם אע"ג דלרב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת כו' התם משום דאינה מפקעת לגמרי התקנה שאם אמרה היום איני ניזונת ואיני עושה למחר תעשה ותהא ניזונת". עי' בהגר"א סי' ס"ט סק"ו שהביא מקור מכאן לש"י זו בשו"ע שם דאומרת איני ניזונת יכולה לחזור בה. ויעוי' מחנ"א ה"ל דבר שלב"ל סי' ד' שהביא מחלו' בזה, שכי' בר"ן להלן דף נ"ח דאינה יכולה לחזור בה, ואילו הריטב"א שם כ' דיכולה לחזור בה משום דכל יום הוא חיוב בפנ"ע, וע"ע קו"ש סי' ש"א שמבאר כן. אמנם בב"י כ' לדחות בכוונת ד' התוס' דאם אמרה איני ניזונת לזמן אינו עקירה עולמית, אבל לעולם אם אמרה לעולם ל"מ כיון דעוקרת התקנה לגמרי.

בא"ד - "שאני פירות דידו כידה וזוכה בגוף הקרקע אבל מע"י אינם בעין דלא שייך למימר שיזכה בגוף הידים". בגלה"ש ציין לד' התוס' ר"פ הזורק שכי' ג"כ כע"ז, דמה"ט א"צ לדין גיטו וידו באין כא' כשנותן לה לתוך היד כ"א כשנותן לתוך חצרה, "דכיון דקנוי לו לפירא הוי כאילו קנוי לו גוף החצר אבל מע"י מעלמא קאתו ועוד דחצר קנוי לו בע"כ של אשה אבל ידי' אינם קנויים לו ע"כ דיכולה היא לומר איני ניזונת ואיני עושה". ועי' רעק"א שם שלמד בד' התוס' שם דדין פירות הוא קנין גוף לפירות משא"כ מע"י. וע"ע מהרש"א להלן ר"פ הכותב ובאב"מ סי' פ"א סק"ב ובאו"ש פ"ב רוצח הט"ו. וע"ע בזה להלן דף נ"ח ע"ב גבי מקדיש מע"י.

דף מ"ח ע"א

רש"י ד"ה מ"ד תכשיט - "לא יהבינן לאשתו כ"ש שאין עלינו לעשות צדקה מנכסיו". עי' ר"ן שכי' דלפ"ז בנשתטה שכי' בברייתא דנותנים דבר אחר היינו תכשיט ולא צדקה, וברמב"ם פ"ג אישות ה"ז פסק כר"ח דאין נותנים תכשיט, ולהנ"ל כ"ש דאין נותנים צדקה. ותמה הר"ן על הרמב"ם עצמו דפסק פ"א נחלות הי"א גבי נשתטה דנותנים צדקה. ועי' כס"מ ה"ל נחלות שם שכי' ליישב דס"ל להרמב"ם דל"א להיפך לא לתת צדקה כיון דניחא ל' לאיניש למעבד מצוה בממונו, ועוד דחיוב צדקה הוא שיעבוד על האדם וכופין ע"ז.

והנה בטעם הראשון שכי' הכס"מ דניחא ל' לאיניש וכו', יל"ע לפ"ד הש"ך הידועים רסי' שני"ח שכי' לדיק בד' התוס' ב"מ דף כ"ב ע"א דלאב"י דס"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אין לקחת חפצו של חבירו שלא מדעתו אפי' אם ידוע לו דניחא ל' בכך, וא"כ ה"ה לענין מצוה דניחא ל'. וכ"כ קצוה"ח שם ממש"כ בגמ' כאן לענין יוצא שלא לדעת דזנין בניו ובנותיו ופרש"י דמסתמא ניחא ל' שיזונו בניו משלו. וברסי' רס"ב כ' הקצות לחלק

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בזה דגבי מצוה ל"צ שידעו הבעלים, אמנם עדיין תק' לענין תכשיט איך נותנים מכח אומדנא בעלמא. ובאב"מ סי' ע"א סק"ה כ' ליישב בזה דבתכשיט יש שיעבוד ואינו מכח אומדנא בעלמא. וע"ע בזה בש"ך שם.

ובטעם השני שכי' הכס"מ דיש שיעבוד בצדקה ויורדין לנכסיו על כך, ע"ע מש"כ להלן דף מ"ט ע"ב בשם הרשב"א דאין יורדים לנכסיו משום צדקה, והביא רא"י לזה ממש"כ בסוגיין דירד לדעת אין מזין בניו ובנותיו וד"ז הוא משום צדקה. ועי' ר"ן שם שדחה ראיתו וחולק עליו. וע"ש בר"ן שהביא רא"י להיפך ממש"כ בגמ' גבי שוטה דמזין בניו ובנותיו וזה מדין צדקה. ולכאורה ד"ז תלוי בב' טעמי הכס"מ הנ"ל אם זה משום שיעבוד.

וע"ע מחנ"א ריש ה' צדקה וריש ה' ריבית שכי' דע"כ אין הטעם בשוטה משום מצות צדקה, שהרי שוטה פטור מן המצוה. וע"ע קצוה"ח סי' ר"צ סק"ג שהק' כע"ז דלפי הטעם הראשון של הכס"מ דנחא ל"י וכו' ק' דשוטה פטור מן המצוה, ומכח זה כ' דע"כ יש שיעבוד לצדקה (כטעם השני של הכס"מ) וד"ז שייך גם בשוטה. ועי' מחנ"א שם שכי' הטעם משום דניחא ל"י שיזונו בניו משלו כדי' רש"י הנ"ל.

רש"י ד"ה לעולם - "ואם בת ישראל מאורסת לכהן אינה אוכלת בתרומה וזכאי בה ככל זכות אב בבתו".
כוונתו לדי' הגמ' שכי' דלשון לעולם הוא לאפוקי ממשנה ראשונה דאוכלת בתרומה משעת הגעת זמן, ומשנה אחרונה פליג וס"ל דאין לה תרומה כה"ג. ולפ"ז מש"כ וזכאי בה ככל זכות האב בבתו, מבואר שיש לאבי מציאה כה"ג כיון דעדיין לא חל החופה. ועי' ברעק"א שהק' בזה דטעמא דמציאתה לאבי' בכ"מ הוא משום איבה, ולדי' רש"י לשי' טעמא דאיבה היינו איבה דמזונות, והרי כאן ניזונית משל בעל לכו"ע כיון שהגיע הזמן.

וכמו"כ יש להוכיח מדי' רש"י כאן דס"ל דאין מע"י לבעלה בהגעת זמן. וכ"כ תוס' יבמות דף מ"א ע"ב, וע"ע ברא"ש שם. ובריטב"א להלן דף נ"ז מבואר שיש לבעל מע"י. ומבארים הנדון בזה אם תקנת מזונות הוא דין קנס, או שזה דין חיוב אישות דמתחיל מהגעת הזמן, דאם זה מצד דיני האישות א"כ גם הבעל זוכה במע"י שהם תחת המזונות. וע"ע קו"ש לעי' דף ב' ע"א ואו"ש פ"י הי"ט. [ובתוריד מבואר דד"ז תלוי במשנה ראשונה ואחרונה, וצ"ב בדגמ' להלן שם מבואר דפליגי בדיני תרומה].

דף מ"ח ע"ב

רש"י ד"ה ולא נישאו - "כגון שערכב החתן או אונס שלו". ברעק"א תמה ע"ז מדי' הגמ' לעי' ריש מכילתין שכי' ב' לשונות בענין עיכוב אונס, ובל"ב שם הסתפקו בדין חלתה היא (דהיינו באונס דידה), ולל"ק שם מבואר דגם חלה הוא פטור, וא"כ ק' ממנ"פ לענין מה נקט רש"י אונס דידי'.

ואולי י"ל עפ"ד המהרש"א והראשונים שם שכי' דגם לל"ק פטור באונס רק אם העיכוב גם מחמתה, כגון ע"י תקנת שקדו. ולפ"ז מש"כ דפטור בחלה הוא, צ"ל כדי' הפנ"י שם דכה"ג חשיב גם מחמתה כיון דאינה רוצה בבעל חולה. ועד"ז י"ל דכוונת רש"י כאן לאונס שלו ממש חייב (ומשכח"ל בעיכוב משום ברכה ע"ש).

בד"ה מסירתה לכל - "לירשה וליטמא לה ולמע"י". בפנ"י מדייק דהשמיט הפרת נדרים. וכי' דדוחק לוי' דהשמיטו בדוקא משום חשש סמפון כמו בתרומה. וכ"מ בד' רש"י להלן בסמוך בד"ה שמואל שכי' דרך לשמואל אינה ברשותו לענין הפרת נדרים.

וכי' שם הטעם דלא חיישינן לסמפון בנדרים משום דר"פ דכל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת ע"ש. וע"ע הפלאה שכי' טעם אחר בזה דאין מומין מבטלים קידושין אחרי הנשואין אם לא הקפיד (עי' תוס' יבמות דף ב' ע"ב), ולכן משכח"ל שפיר הפרת נדרים אפי' משעת מסירה לחופה. [ועי' הפלאה שכי' דלכן לא חיישינן לסמפון לירשה וליטמא לה, משום דאלו הם רק לאחר מיתה ולא שייך כה"ג שיהא לבעל קפידא, ולכן לא שייך בזה מקח טעות, וכע"ז מבואר במצפ"א. ובפנ"י כ' בזה טעם אחר דמומין לא שכיח ולכן לא חיישינן ע"ש].

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בד"ה שמואל - "לירושתה הוא דמהני מסירה וכו' הכא כיון דמסרה אחולי אחיל אב מהשתא מחמת קירוב נישואין". יליע מה שייך מחילה על ירושה. ויעוין פנ"י שכי' לדייק דמה"ט נקט רש"י דוקא נדוניי, משום שהאב מקנה הנדוניי משעה שמוסרה מחמת קירוב נישואין (וחכמים וראב"ע נחלקו לעי' אם מקנה גם מן האירוסין). ועי' הפלאה שכי' דיש בנדוניי הקנאה גמורה (כעין מלוה), והחתן מתחייב לכלה כנגדו בשומא של הנכסים, ועי' מהני מחילת האב לפוטרו, ועדיין צ"ב. ועי' מש"כ בזה לעי' מ"ז ע"א ולהלן בסו"פ.

בא"ד - "אבל לתרומה ולהפרת נדרי' שלא בשותפות ולמציאתה וכו' ל"מ מסירה כי חופה". מבואר שיי' רש"י דלשמואל אין המסירה כנשואין, ורק לענין ירושה דינה כנשואה משום מחילת האב. וכ"כ בדעת ר"ל דרק לענין כתובת מנה דינה כנשואה, וד"ז צ"ב דמ"ש, ועי' בסמוך בזה. ובתוס' מקי' ע"ז דבגמ' בסמוך הובא תנא דבי ר' ישמעאל דדרשו מקרא דמסירה זו היא יציאה מרשות אב לנדריס, ועי' דלכו"ע הו"ל כנשואה לכל דבר, ונקטו דברים אלו לרבותא, והמקור לזה מזה מדנתרבתה לחנק מקרא ד"לזנות בית אביה". ועי' שטמ"ק שכי' לדייק מד' רש"י דדרשא זו היא דהו"ל כנשואה רק לענין נדריס. וילי'ע אם זה גזה"כ, ולהלן יבואר סברא בזה.

שם - ובראשונים כי ליישב דלכו"ע מסירה חשיב יציאה מרשות אב, ופליגי רק אם זה גם כניסה לרשות הבעל. ומש"כ רש"י להפרת נדרי' שלא בשותפות היינו רק לענין דבעל מיפר ולא לענין מה דאב אינו מיפר. וכי' הר"ן דמה"ט ס"ל לר"ל דכתובתה מנה משעת מסירה, משום דלכו"ע חשיב עכ"פ יציאה מרשות אב. ועי' ברשב"א שכי' הטעם בזה דכתובה משום חינה ומשעת מסירה בטלה חינה.

[והנה רש"י מבאר מתני' לשי' שמואל שם, ופי' עד שתכנס לרשות הבעל לחופה דהיינו שאין מסירה כחופה. וכי' שם דזכאי בה ככל זכות האב בבתו. ומקי' ע"ז מהר"ם שיף ורעק"א דלענין הפרת נדריס מיהא יצאה מרשות אב כנ"ל, וכמו"כ אינו שלו לענין ירושתה. ואולי יל"פ דמתני' ע"ד שי' ר"ל וצ"ל. ועי' ברשב"א דמפרש דרישא דמתני' הוא כלל, ובסיפא מבאר המשנה דמסר האב אינו ברשותו להפרת נדרי' ולירושה.]

עוד שם - ועי' פנ"י שכי' ליישב לפ"ז ד' הרמב"ם הידועים רפ"י אישות (הובא בר"ן שם וברא"ש להלן דף נ"ו ע"א) דל"מ חופת נדה משום דחופה הוא יחוד וכה"ג אין היחוד ראוי לביאה. והקי' הב"י בריש מכילתין מסוגיין שדנו אם מסירת האב חשיב נשואין אע"ג דא"כ יחוד כלל, ולהנ"ל א"ש שהרי הרמב"ם פסק כד' שמואל אליבא דרש"י דמסירה הוא כחופה רק לענין ירושה ואין אבי' מיפר נדרי' כנ"ל.

ועד"ז כי גם בדברי יחזקאל סי' ט"ז. וכי' שם ליישב בזה גם קו' רעק"א לעי' דף מ"ה ע"א במש"כ הגמ' שם דמהני חופה בבעולה לחייב חנק (כגון דזינתה לפני שנכנסה לחופה), ואילו בירושלמי מבואר דל"מ חופה גבי בעולה, ומת' הדבר"י שם ע"ד הנ"ל דלענין הוצאה מרשות אב גם מסירה חשיב כחופה, וצריך יחוד רק לענין קנין הבעל, ומה"ט דינה בחנק בלי יחוד משום דלענין זה ל"צ קנין הבעל כנ"ל. ועי' בב"י לעי' שם שכי' כע"ז.

ובב"י עצמו כי שם לתרץ דל"א דמסירה עושה נשואין בלי יחוד כ"א בקטנה דהיא מסורה לו לבא עלי' שלא מדעתה. ולכאורה משמע מדבריו דמסירת האב הוא ענין במציאות, ועי' הפלאה במתני' שדן בזה מדין שליחות ממש ע"ש. ועי' בזה ברעק"א לעי' מ"ה ע"א ובב"י להלן ע"ג ע"א.

[ובב"י שם הקי' עוד על שי' הרמב"ם מד' הגמ' הנ"ל לעי' דף מ"ה ע"א דנאסרה לו ע"י הזנות והו"ל חופה דאינה ראוי לביאה, ומת' דכיון דלא ידע מזה שם יש חיבת ביאה, ולכן קונה שם יחוד גם להרמב"ם. ומקורו מד' הגמ' להלן דף נ"ו ע"א דחופה קונה משום חיבת ביאה. וכע"ז כי בלח"מ בד' הרמב"ם שם לתרץ קו' הר"ן לעי' ריש מכילתין מד' הגמ' יבמות דף נ"ז ע"ב דפליגי אם יש חופה לפסולות, ולהנ"ל א"ש דכה"ג רצה לבא עלי' ויש שם חיבת ביאה ולכן מהני יחוד אע"ג דהיא אסורה לו. ועי' דבר"י שם דמת' בזה באו"א דכוונת הרמב"ם היא דחופה קונה בפסולות רק לא לגמרי, וכה"ג יצאה מרשות האב ולא נכנסה לרשות הבעל.]

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

ויש עוד מהלך בזה באחרונים: ע"י גרנ"ט לע"י ריש מכילתין (וכ"כ בחי' הגר"ח) שכו' דיש ב' חלקי נשואין: א' - מעשה הקנין, וב' - חלות אישות הנשואין והיתר הביאה, וי"ל דצריך יחוד לדעת הרמב"ם רק לענין קנין הנשואין אבל היתר ביאה ואישות הנשואין חלה ע"י הכנסה לרשותו כלי' הרמב"ם שם, וכ"מ בב"מ סי' ס"א. וע"ע בזה שע"ח קידושין סי' י"ב וסי' ל"א.

ובזה א"ש קו' הנ"ל דחלות דין האישות חל ע"י מסירת האב כמו בחופה, ולכן דינה בחנק כה"ג (וכד' השיטה הנ"ל דמדייק בד' רש"י דרק לענין חנק הוי מסירת האב כנשואה). ובזה א"ש ג"כ ענין חופה בפסולים די"ל דלענין אישות הנשואין לא גרע ממסירת האב, אבל לעולם לענין הקנין צריך יחוד ול"מ חופה שא"ר לביאה.

בד"ה בד"א - "שמסירתה לשלוחין הוי נשואין". בפנ"י מדייק דכוונת רש"י לבאר מש"כ בד"א וכו' דא"יז הולך על הבבא שכו' בסמוך לזה "או שהיתה לו חצר בדרך", כ"א על הבבא דלע"י מינ"י "מסר האב". והטעם בזה משום דכה"ג הו"ל נשואין גמורים כיון שהכניסה לחצירו ונתיחד עמה ולכן ודאי אוכלת בתרומה. והפנ"י חזר בו שם מדיוק זה, וכי' דלעולם א"יז יחוד גמור כיון דלא הכניסה לביתו דרך קבע, ולכן אינה אוכלת עד שנכנסה לחופה גמורה (וע"ש שכ"כ בשם הב"ש וכ"כ בהגר"א סי' נ"ה סק"ט, וע"ע ברמב"ן שכו' דלכן סתם חצר דידי הוי לשם נשואין משום דדעתו להתיישב שם לשם נשואין). וע"ע מהר"ם שיף.

[ולכאורה ד"ז א"ש רק לשי' רש"י ודעימ"י דלשמואל אין מסירת האב כחופה כ"א לענין ירושה ולהפרת האב (ומש"כ בברייתא בד"א לירושתה היינו ירושתה בלבד), דלפ"ז ה"ה דל"מ כניסה לחצר כחופה. אבל לשי' התוס' דמש"כ בברייתא בד"א לירושתה ה"ה לכל שאר זכותי בעל (חוץ מתרומה), א"כ ע"כ כמו"כ צ"ל בההיא דהיתה לו חצר, וא"כ ק' דמה שייך לחלק שם בזה, דממנ"פ אם אינו חופה גמורה למה יש לו כל זכותי בעל, ואם זה כחופה למה אין לה תרומה. וע"ע ברשב"א שכו' לחדש דכה"ג א"יז לבודקה יפה בדרך, ולכן יש חשש סמפון אפי' כשהכניסה לחצרו עד שיכניסנה לחופה גמורה, ולפ"ז א"ש גם להתוס'.]

תוד"ה ר"א - "וק' לר"י דאפי' עולא למשנה אחרונה מודה דטעמא משום סמפון". ע"י רשב"א שכו' דלעולא טעמא דמשנה אחרונה הוא משום שמא תשקה וכו'. וע"ע בזה ברעק"א להלן דף נ"ח ע"א.

ובפנ"י כי' מהלך ליישב בזה בשם זקנו המגיני שלמה די"ל דר"א ס"ל טעמא דמשנה אחרונה משום שמא תשקה וכו' (כמש"כ גם ברמב"ם). והביא רא"י לזה מסוגיא דקידושין דף י' ע"ב בלשון א' שם בדעת ריב"ב דאין חשש סמפון ואעפ"כ אמרו דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, וע"כ ד"ז מחשש שמא תשקה, ועולא לכ"כ לק' משום דס"ל כלשון השני בקידושין שם. וע"ע בהפלאה בזה.

[ובפנ"י שם מביא קו' המג"ש דאיך פסק הרמב"ם טעם זה דשמא ישקה דהיינו כר"א, והלא ר"א איתותב. ומת' הפנ"י דלפ"ד רש"י בסוגיין לק"מ, דלא איתותב ר"א מטעמי לענין תרומה, דקו' הגמ' מברייתא היא רק דאין המסירה כלום גם לשאר זכויות האב, ועדיין נשאר למסקנא שי' ר"א לענין תרומה. ועד"ז כי' שם גם לענין ד' התוס' כאן שהוכיחו דסוגיין כמשנה אחרונה, מדלא ת"י דברייתא כמשנה אחרונה, ולהנ"ל רא"י זו רק לד' התוס' לשי', אבל לפ"ד רש"י א"ש דהתיובתא אינה לענין תרומה כנ"ל, וכ"כ במהרש"א.]

דף מ"ט ע"א

תוד"ה ואימא - "ואע"ג דבנבעלה קי"ל דלא הדרא היינו משום דאישתני גופא". רעק"א תמה לענין מה כתבו סברא זו, שהרי מדובר כאן לענין סקילה, ולענין זה פשיטא שהיא בחנק אחר ביאה כיון שהיא בעולה ע"ש. ובפנ"י מבאר כוונת התוס' דגם לענין דברים אחרים פשיטא דאינה חוזרת. ובראשונים מביאים בשם הראב"ד דרשא דאינה חוזרת לענין נדרים מקרא ד"בנעורי' בית אביה".

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

בא"ד - "ומיהו ק' לפי זה דהיכי ילפינן מנדרים דלא הדרא למילתא קמייתא וכו' ואע"ג דיצאה מרשות אב מ"מ תהא כיתומה דהוי בסקילה כדאשכחן בגיורת דמתניתין". במהרש"א מבאר דלפי רש"י ל"ק שהרי לדבריו קו' הגמ' הוא על מתני', ושם מיירי לענין כל זכותי האב ול"ד לענין סקילה, ולענין זה שפיר יש ללמוד מנדרים. וע"ע מהר"ם שיף.

[ולכאורה י"ל עוד, דרש"י מפרש ספק הגמ' דמקור מסירת האב הוא מקרא דלזנות בית אבי', ולכן דנו אם נחשב בית אבי' ע"י חזרה. והמהרש"א עצמו הדגיש ענין זה במש"כ לתרץ קו' התוס' בסו"ד על רש"י למה המתין הגמ' בקו' זה עד כאן, ומת' שם דכל שאלת הגמ' בנוי על דרשת בית אבי'.]

בא"ד - "וי"ל דהא פשיטא לי' דנשואה שאינו בעולה חשוב כבעולה וכו' דנשואין משוי לי' כבעולה לכ"ד". ע"י שעה"מ חופת חתנים סעי' ה' שהביא דבריהם כפשטם. ומבאר שם בזה ד' התוס' יבמות דף נ"ח ע"ב בסוגיא דחופה לפסולות במש"כ שם הר"י דע"י נישואי פסול נפסלה לכהונה משום דנחשב כמו שנבעלה לו ע"ש.

דף מ"ט ע"ב

תוד"ה אכפיי' רבא - #וי"ל דאכפיי' בדברים". בר"ן הק' ע"ז דגם בדלא אמיד אמרי' לי' יארוד יליד וכו' וא"כ ע"כ בדאמיד כופין ממש. ובמפרשים ת"י דיארוד יליד וכו' אינו כפיי', אלא כפיי' בדברים היינו לגעור בו.

בא"ד - #ועוד דבצדקה איכא לאו דלא תאמץ ולא תקפץ". בהפלאה מבאר כוונת התוס' עפ"ד הגמ' להלן דף פ"ו ע"א שכי' דכופין על מצות עשה ומכין אותו עד שיאמר רוצה אני וכ"ש מצות ל"ת דחמיר. וכ"מ בפהמ"ש להרמב"ם דזה מדין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וידועים ד' התיבות סי' ג' שכי' דכפיי' זו היא מדין אפרושי מאיסורא, ולכן אין ענין בזה אא"כ ע"י הכפיי' יפרישו מאיסור. ולפי"ז לענין צדקה דיש בו לאו דלא תאמץ, יעוין שע"ת שע"ג (בלאו שאי"ב מעשה) שהנותן צדקה שלא מדרך הרחמנות עובר בלאו דלא תאמץ, וא"כ גם אם יכפהו ליתן יעבור על לאו זה. אמנם י"ל דמ"מ מפרישו מאיסור דלא תקפץ.

ובקצוה"ח ובמשובב שם חולק עליו, וכי' דע"כ שאני דין כופין עד שיאמר רוצה אני מדין אפרושי מאיסורא, דמשום זה לא היו מכין עד שתצא נפשו, דלא ניתן להצילו בנפשו כ"א ברציחה וגילוי עריות, וע"כ דרך במצ"ע נאמר דין זה (ע"ש שכי' דמכאן ראי' לדי' בעלי המוסר שאמרו שעשה חמור מל"ת. וזה דלא כדי' ההפלאה הנ"ל שכי' דאם כופין בעשה כ"ש ל"ת דחמור). וכי' שם הקצות דד"ז צריך ב"ד מומחין כעישוי הגט.

והנתיבות חולק בזה ע"ד הנ"ל דזה רק דין אפרושי מאיסורא דכאו"א יכול וצריך לעשות. וע"ע אמרי בינה סי' ט' שכי' דלדי' הקצות צ"ל דרבא אכפיי' בסוגיין מדין אפרושי מאיסורא מלאו דלא תקפץ כנ"ל (וכ"מ בחו"ד סי' קס"א סק"ו, וכבר העירו דזה סותר דבריו הנ"ל בנתיבות וצ"ע). [והנה מדי' הקצות מבואר שלמד מש"כ מכין אותו עד שתצא נפשו כפשוטו, וכ"מ באו"ש פ"ד ממרים ובמנ"ח מצוה ח' אות ה' ע"ש. אמנם בשיטה להלן שם כי' דעד שתצא נפשו ל"ד אלא עד שיחלוש כוחו, ומבואר שם הטעם ע"ד הנתיבות הנ"ל דזה דין אפרושי מאיסורא. וע"ע רעק"א להלן שם דף פ"ו ע"א ובר"ן חולין דף קל"ב ע"ב.]

שם - ובריטב"א כי' דכיון שיש הפסד לעני כופין ע"ז. וע"ש עוד שכי' דכפיי' על הצדקה הוא חידוש התורה מדרשא שדרשו בר"ה דף ו' ע"א "ועשית" אזהרה לב"ד שיעשוד, ושם בסיפא דקרא כי' בפיך ודרשינן בפיך זו צדקה, וה"ה לשאר צדקה שכופין. וע"ע ברשב"א שהביא בשם ר' האי גאון דאין כופין אפי' בנודר לצדקה (וע"ע מש"כ בבעה"מ ומלחמות בב"ק דף ל"ו בשם ר' האי גאון), ובר"ן הק' מדרשא דגמ' הנ"ל.

וע"ש בר"ן דמשמע דזה דוקא במקום נדר ולא בשאר צדקה, וכ"מ בט"ז וב"ח ריש סי' כ"ו דאפי' למ"ד אין כופין על הצדקה כופין את הנודר לצדקה מכח דרשא הנ"ל. ובקצוה"ח שם הק' ע"ז מנין לחלק בזה, ומ"ש נודר

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתתה

לצדקה מצדקה עצמו דאין כופין כיון דמתן שכרה בצדה. ובהג' פיתוחי חותם שם מביא תי' ר' ברוך טעם עפ"ד רש"י חולין דף ק"י ע"ב שכי' דאין כופין במתן שכרה בצדה משום שהתורה קצבה לו ענשו העדר השכר, ולכן כאן דיש איסור בל יחל דברו עדיין אפשר לענוש על עבירה זו.

ועי' קצות שם שכי' דאין לחלק בזה דנדר יש בו לאו דבל יחל, שהרי בכל צדקה יש לאו דלא תקפוץ כנ"ל. ובהג' הנ"ל הביא לתרץ בזה בשם ס' עמק יהושע עפ"ד הריטב"א בקידושין דף ל"ד ע"א שכי' דכ"מ שיש בו עשה ול"ת אמרינן דלאו בא לחזק העשה ולכן לית' ללאו ליתא לעשה, ולכן כיון דאין כופין על עשה דצדקה ה"ה דאין כופין על הלאו שלו, משא"כ גבי נדר לצדקה דל"ש כ"ז כיון דלאו זה הוא דין אחר. ובדעת התוס' יש לחלק דכאן איתא לעשה רק דאין כופין.

עוד שם - ועי' רשב"א שכי' דאע"ג דכופין לצדקה אין יורדין לנכסיו. וראיתו שם מד' הגמ' לעי' דף מ"ח ע"א דמי שהלך למד"ה יורדין לנכסי למזון אשתו אבל לא מזון הבנים ולא לדב"א, ויש מ"ד דד"א היינו צדקה ע"ש. ובר"ן חולק ע"ז וס"ל דיורדין לנכסיו לצדקה, וכי' דלעי' שם מיירי דוקא בדלא אמיד דמבואר בגמ' כאן דאין כופין כלל בדלא אמיד, ע"ש מש"כ עוד כללים בזה ומש"כ בדעת הרמב"ם.

[וצ"ע בזה דירידה לנכסיו בכ"מ הוא מדין "עד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו", וא"כ כיון דכופין למה לא יורדין לנכסיו. ועי' מש"כ בזה בזכרון שמואל מכתבים י"ח. ועי' קצוה"ח סי' ר"צ שכי' לחדש דיש שיעבוד נכסים בצדקה, ובזה מיישב קו' התוס' כאן דלכן כופין ע"ז. ולפ"ז ודאי יורדין לנכסיו ג"כ כמו בכל ממון. ועי' קה"י ב"ב סי' י"ח שהק' בזה דהו"ל ממון שאי"ל תובעין כיון דאין מחויב לתת לעני זה ע"ש.]

תוד"ה הוא ואשתו נזונים - "ומיהו מהכא יש לדחות דאיכא למימר דנקט בנו משום דאירי דניזונין אפי' ממטלטלין אבל לאחר לא היה נזונים ממטלטלין כמו שאין אלמנה נזונית ממטלטלין". דבריהם צ"ב דא"כ מנין באמת שתקנו דנזונים ממטלטלי דבנו משא"כ באלמנה, והרי בגמ' מבואר דתקנה זו היא כעין תקנה דאלמנה נזונית (ממה שהק' אלמנתו נזונית הוא ואשתו מיבעי').

וכע"ז הק' במהרש"א דהול"ל בגמ' דאיצטרך תקנה זו משום מטלטלין, ותי' דפשיטא דנזון מבנו אפי' ממטלטלין, וצ"ב מנין ד"ז. ובב"י פי' כוונת המהרש"א דתוס' למדו ע"ד הרשב"א בסוגיין דנזון מבנו מכח אומדנא דמוכח דע"מ כן קנה ממנו. והתוס' הסתפקו רק גבי אחר דא"כ אומדנא כלל, אבל מ"מ אם מתנה היא כירושה הר"ה גובה ממנו כמזון אלמנה. [ועי' ברשב"א שכי' דגם מזון אלמנה הוא מכח אומדנא.]

שם - עוד הק' המהרש"א דלכאורה אין נ"מ להלכה בספק התוס' שהרי גם מבנו אינו ניזון, ואינו דומה לאלמנה מכח סברת הגמ' בסמוך נטרח לדידי ולדידה וא"כ כ"ש לאחר, וספק התוס' אם מתנה כמכר הוא רק לענין תקנה זו, ולא לענין שיעבוד בעלמא כמו מלוה ע"פ דשם ודאי הוי מתנה כמכר כמש"כ תוס' בסמוך מד' הגמ' פ"ק דב"מ (וכ"מ ממה שלא פשטו משם, רק הביאו רא"י דמתנה אלים מירושה). ומת' המהרש"א דנ"מ לאחר מותו של האב דכה"ג ל"ש סברת נטרח לדידי ע"ש.

בא"ד - "וכן בהניזקין גבי אין נפרעין מנכסים משועבדים וכו' להא מילתא הוא דאיבעי' לן אבל הכא אין לחלק". בפנ"י מבאר כוונתם דשם מיירי שיש שיעבוד והנדון הוא לענין קדימת בנ"ח, משא"כ כאן דכיון דאין נפרעין ממשועבדים סברא הוא שלא תקנו בזה כ"א כעין מלוה ע"פ דפשיטא דאין נפרעין ממתנה כנ"ל.

בא"ד - "לא מיבעי' נתן הוא וכו' אע"ג שכבר מת נשתעבדו הנכסים". בפנ"י כי' לדייק מזה דס"ל לתוס' דשיעבוד מזון אלמנתו לית' מחיים כ"א לאחר מותו. והביאור בזה דמזון אשה תחת בעלה הוא חיוב דאורייתא

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתתה

או אפי' תקנ"ח תחת מע"י, אבל מזון אלמנה הוא רק מדין תנ"כ. וכ"מ בד' רש"י להלן נ"ג ע"א, אמנם בד' התוס' בע"ב שם מדויק דגם תחת בעלה הו"ל רק תנ"כ, וע"ע מש"כ שם בזה ובדעת הרמב"ם.

ובפנ"י שם חזר בו, ומבאר בד' התוס' דחיובו בפועל הוא רק לאחר מיתה. וכ"מ מדבריהם בדיבור הבא שכי' **"ומזון אלמנה חייב מקודם"**, הרי דהחיוב מתחיל קודם מיתה. ואולי יש לדחות בכוונתם דיש רק מחייב מקודם. וצ"ע לפ"ז למה אין שיעבוד נכסים מחיים כמו בכתובה, ויש לחלק. וע"ע מש"כ בזה לע"י דף מ"ג ע"ב.

שם - והנה באב"מ ס"י צ"ג סקכ"ז הק' בזה דא"כ למ"ל למימר בגמ' דאין נפרעין למזון האשה מפני תיקון העולם, תיפו"ל משום דאין שיעבוד מחיים. ובהגהה שם ת"י בזה דזה גופא דאין שיעבוד מחיים הוא מתקנ"ח דתיקון העולם כדי שלא יגבה ממשעבדי ולא משום אומדן דעתו, וכ"כ בבית יעקב בשו"ע שם. [וצ"ע דעדין נ"מ לנכסים שמכרו האחין דכבר חל השיעבוד כמש"כ התוס' כאן. וע"ע ברש"י להלן דף ס"ח ע"ב בד"ה לא טרפה ובד"ה אל יתפרנסו, וע"ע בתוס' להלן דף פ"ד ע"ב בד"ה והוא שתפס ובדף צ"ו ע"א בד"ה אלמנה, וצ"ע בכ"ז. ובפנ"י מביא מחלו' הראב"ד בהשגות והכ"מ בדעת הרמב"ם בזה, ובאב"מ שם הוכיח שגם הרמב"ם ס"ל כן.]

דף נ' ע"א

רש"י ד"ה המבזבז - "לעניים". בשטמ"ק מדייק מזה דמותר להוסיף על חומש להחזקת התורה. וע"י אהבת חסד ח"ב פ"כ ה"ד שכי' סברא בזה דהחזקת התורה הוא עסק שותפות בין יששכר לזבולון, כמש"כ בחז"ל דיששכר וזבולון מחלקים הרווחים שוה בשוה. ועו"ל דטעמא דמילתא דלא להוסיף בצדקה הוא מסברא בנותן לעניים, דאינו מן הדין שיתן לעניים ומתוך כך הוא עצמו יעני, אבל לענין החזקת התורה ל"ש סברא זו.

וע"ע שם פ"יט ה"ד ובהגהה שם דמביא ד' הרמב"ם בפהמ"ש ריש מס' פאה במש"כ שם דגמילות חסדים אין לו שיעור, דכ"ז דוקא בגופו אבל בממונו יש לו שיעור של חומש. ומבאר הרמב"ם שם שני דינים בזה, א' - דאינו רשאי לבזבז יותר כשאין העני לפניו, וב' - אם העני לפניו חייב לפרנסו אבל רק עד חומש.

ומבאר הח"ח שם, דדין האי' הנ"ל הוא ד' הבבלי כאן במש"כ **"המבזבז אל יבזבז יותר מחומש"**, ומקור דין השני הוא מהירושלמי ע"ש. ומדין הב' הזה מבואר דשיעור חומש אינו שיעור של אושא, דא"כ אין לפוטרו בזה מחיוב דאורייתא. ובירושלמי שם כ' (הו"ד בגלה"ש) דקבלה היתה בידם דחיוב **"די מחסרו"** הוא רק עד חומש, ושכחו הדין ובאושא החזירוהו. וגם מזה מבואר כדיוק הנ"ל ברש"י דכ"ז הוא דוקא בצדקה לעניים.

תוד"ה ובת תריסר - "והא דפי' נמי בקונט' בתינוקת שהיא ממהרת להביא כח לא היה צריך לפרש כן אלא שחינוך שלה שנה לפני גדלותה דהיינו י"ב שנה ויום אחד כמו תינוק שחינוכו שנה לפני גדלותו". ע"י מהרש"א שכי' דרש"י לא גרס בן י"ג (וכ"כ בראשונים) ולכן כ' דרק לענין בת י"ב נוהגת בה מצות חינוך של תענית כיון **"שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד תורה"** משא"כ בנים דאין בהם מצות חינוך בזה מה"ט.

תוד"ה הבעל מוציא מיד הלקוחות - "אליבא דר"י דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי ל"צ לתקנת אושא אלא אליבא דר"ל וכו' אי"נ כגון דכתב לה דו"ד אי"ל בפירות נכסיך אבל אי"ל בדכתב לה דו"ד אי"ל בנכסיך ובפירותיהם דהא תנן בפ' הכותב דאם מכרה ונתנה קיים". במהרש"א מבאר דבריהם דתקנת אושא היתה רק על מכירת הגוף לאחר מיתה שעשוהו בזה כלוקח ראשון, ולא לענין הפירות. ומדייק כן ממש"כ **"האשה שמכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות"**. ולכן אליבא דר"ל א"ש מתני' דלקמן ר"פ הכותב דמכרה ונתנה קיים לענין מכירת הפירות, אבל לר"י ק' דלדידי' בלא"ה ל"מ מכירת פירות משום דהוי כקנין הגוף. וע"ז תי' התוס' דמייירי דסילק עצמו מהפירות וכה"ג שפיר י"ל דמכרה קיים לפירות, ומהני תקנת אושא רק לענין מכירת הגוף. [ע"ש עוד מש"כ להק' על ג"י המהרש"ל ומה שתי' בזה בק"ר שם.]

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

אמנם ברא"ש וברשב"א מבארים דמש"כ "הבעל מוציא מיד הלקוחות" ל"ד, אלא אם תמות קודם בטל המקח למפרע והמעות גזל בידו. ועיי' קצוה"ח סי' ק"ג שהק' בזה דהגוף שייך לאשה כל ימי חייה וא"כ ק' למה בטל המקח. ומבאר שם בד' ראשונים הנ"ל עפ"ד רש"י בב"ק פ"ח ע"ב שכי' דלעולם בעלמא קנין פירות לאו קנין הגוף, ורק ע"י תקנת אושא קנין הפירות דבעל כקנין הגוף. וכי' שם דזה דלא כדי' התוס' כאן הנ"ל דמבואר תו"ד דתקנה זו היא רק לענין גוף לאחר מיתה כנ"ל מדי' המהרש"א, ואילו לש"ר הנ"ל התקנה היא בקנין הפירות שיחשב כקנין הגוף (ועיי' שהוכיח דע"כ גם לדבריהם התקנה היתה גם לענין גוף לאחר מיתה).

דף נ' ע"ב

רש"י ד"ה דלמא כתובת בני"ד - "לפי ששתי תקנות הללו שתקנו חכמים בתנאי כתובה לומדות זו מזו". ומה"ט הביאו ד"ז כאן ע"ד מתני' שכי' "זה המדרש דרש ראב"ע וכו' הבנים יירשו והבנות יזונו מה הבנים אינן יירשין וכו' אלא לאחר מיתת אביהן". וכ"ה לשון הגמ' "כשם שאין הבנים", ונחלקו בזה האמוראים בגמ'. וכ"מ בתוד"ה וא"ל שכי' ג"כ דמבואר במתני' כדי' ר"ה ודעימ' דלמדים מבנין דיכרין כנ"ל.

ולהלן בסמוך דף נ"א ע"א מבואר דנחלקו כבר תנאים בדין גביית מזון הבנות ממטלטלין, והק' הפנ"י דא"כ הו"ל לר"ה למימר הלכה כרשב"א. ומת' בזה עפ"ד הגמ' להלן שם דאע"ג דהלכה כרבי מחבירו לא פסקו כן כאן משום דמבואר בד' ראב"ע דמתני' כדי' רשב"א דפליג עלי' דרבי כנ"ל, ואין הלכה כרבי מחבירו. ולכן נקט ר"ה לשון דמזון הבנות למד מכתובת בני"ד וכמו שלמד ראב"ע במתני' ולא כי' רק הלכה כרבי.

בא"ד - "ובכתובת בני"ד תנן בפי' מי שהי' נשוי (לקמן דף צ"א) דאין נגבית מן המטלטלין". צ"ע למה פשוט יותר דבנין דיכרין אין גובין ממטלטלין ואילו בנין נוקבין צריך ללמוד משם. וברש"י ד"ה א"ד מבואר הטעם דאין גובין ממטלטלין משום דתנאי כתובה ככתובה, וא"כ ק' כנ"ל מ"ש בני"ד דהוא ג"כ תנאי כתובה.

ועיי' הפלאה שכי' לבאר בזה דגם כתובה עצמה דלא גבי ממטלטלין (לרבנן דר"מ להלן ר"פ אע"פ) אינו דין בכתובה, אלא משום דעיקר סמיכת דעת חוב בשטר הוא על קרקע דא"א להבריו כיון שהוא משועבד (עיי' בזה בסמוך), ולכן אפי' כתובה עצמה לו יצויר שלא הי' גובה ממשעבדי היו גובין ממטלטלין, וה"ה תנאי כתובה. ובזה א"ש לימוד הגמ' מבני"ד דאינו גובה ממטלטלין אע"ג דאין גובין ממשועבדים (משום דק"ל ירתון תנן כדלהלן) והטעם בזה משום דתנ"כ ככתובה, וכמו"כ כתובת בני"ד אע"ג דאין גובין ממשועבדים (משום ד"אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים") מ"מ אין גובין ממטלטלין מטעמא דתנ"כ ככתובה.

[ולפי"ז מש"כ רש"י "ואין נגבית ממטלטלי דכל אסמכתא דשטרי אקרקעות היא לפי שעומדת בעין", כוונתו לגביית הכתובה דוקא, דאילו מזון האשה אינו גובה ממשעבדי כנ"ל. ועיי' בהפלאה דמבאר בזה מחלו' ר"מ ורבנן אם גובין כתובה ממטלטלין לשיטתייהו דנחלקו להלן דף נ"א ע"ב אם אחריות ט"ס בכתובה. ויל"ע לפ"ז בד' הגמ' להלן דף נ"ב ע"ב שהק' לענין בני"ד ותיגבי ממטלטלי, ומבואר ברש"י דקו' הגמ' הוא מצד מש"כ שם דהו"ל כעין ירושה, ולהנ"ל ק' דהול"ל קו' הגמ' מכח זה דאינו גובה ממשעבדי. ולפי"ד הפנ"י (הו"ד להלן בסמוך) דחיוב מזונות הוא על הבן, לפ"ז אולי י"ל דמה"ט הו"א דגובה גם ממטלטלין, וע"ז צריך לימוד מבני"ד. אמנם בפנ"י עצמו כי' כאן הטעם בזה דבא לאפוקי תקנת העליי' שהובא בגמ'. וע"ע מה שנבאר בזה בסמוך.]

בד"ה או דלמא - "ואע"ג דתנ"כ ככתובה וכו' דכל אסמכתא דשטרי אקרקעות היא לפי שעומדת בעין". מק' אחרונים למל"ל טעמא דת"כ ככתובה תיפו"ל דאפי' בע"ח אינו גובה ממטלטלי דיתמי כמש"כ בגמ' בסמוך "ואילו בע"ח הוה כה"ג מי חייב". ומת' בפנ"י דבני"ד דומה לשאר בע"ח דלא נתחייבו היתומים כלום ומטלטלין לא נשתעבדו מחיי אביהם כ"א קרקעות, משא"כ במזון הבנות הוי חיוב הבנים ולכן הו"א דגובה מטלטלין מדין שיעבוד הגוף. ודי"ז צ"ב דודאי אין חיוב על הבנים כ"א מתנ"כ, וכ"מ להלן דף ס"ח ע"ב.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

וברעק"א וב"י ת"י באו"א דרש"י כ"כ דוקא כאן משום דנכסי היתומים היו ביד ר' בנאי, וגובין ממטלטלי דיתמי כשהוא ביד שליש כדמבואר בגמ' להלן, ולכך כ' רש"י הטעם משום תנאי כתובה, ומש"כ הגמ' אילו הוי בע"ח וכו' היינו לרווחא דמילתא ובדרך כ"ש. וע"ע מש"כ לע"י בסמוך בשם הפלאה דגם לולי טעם זה היו גובין ממטלטלין בדברים אלו כיון דאין גובין ממשועבדים ע"ש, ולפי"ז לק"מ הנ"ל.

תוד"ה ומאי עליי - "לקמן בפ' מציאת האשה (דף סח.) פר"ח דהא דאמר שמואל שמין באב לא ליפות כח הבת ליתן לה יותר מעשור נכסים וכו' דל"מ שומא לעלוויא אלא לגריעותא וכו' וי"ל דלענין מטלטלי דוקא הוי לעלוויא דכיון דשמין בדעת האב גביא נמי ממטלטלי אבל לענין כמה בדעת האב ליתן הוי לגריעותא שלא להוסיף על עישור אלא לפחות". ומד' רש"י שכי"ל לפי אומד עילוי דעת ותרנותו" מבואר דלשון עילוי הולך על ותרנותו. וע"ע להלן דף ס"ח ע"א במתני' שם דרש"י חולק על הר"ח.

דף נ"א ע"א

תוד"ה מקרקעי - "ונראה דבזה"ז דכולהו גבי ממטלטלי כתובה ומזונות מתקנת הגאונים". ע"י רעק"א שכי"ל דחיוב מטלטלין בזה"ז הוא מצד שמשעבד עצמו על המטלטלין דמהני בכל בע"ח. וכו' שם דמבואר בגמ' ב"ב דף קל"א ע"א דחיוב בני"ד ובני"ג חשיב דבר שלא בא לעולם לפני שנולדו בנים ובנות, וא"כ ע"כ דכל בעל מתחייב בזה בשעת נשואין רק משום שזה תנאי ב"ד, אבל לפי"ז לענין מטלטלין בזה"ז דחיוב רק מצד שמשעבד עצמו כנ"ל, הדרא ק' דבבני"ד ובני"ג הו"ל דבר שלב"ל דל"מ. ומת' שם עפ"ד התוס' ר"פ אע"פ גבי חיוב דאקני שכי"ל דכיון די שיעבוד הגוף יכול להתחייב, וצ"ע במקומו שם.

ובאב"מ סי' קי"א סק"ט הביא ד' הריב"ש שכי"ל דאפי' לפי"ד הרא"ש ורמב"ם דתקנת הגאונים לא היתה על בני"ד, מ"מ אם שיעבד עצמו במטלטלין מהני ע"ש. ומביא שם שהק' הב"מ בזה כעין קו' הנ"ל דהו"ל דבר שלא בא לעולם. ומת' שם האב"מ עפ"ד הגמ' להלן דף נ"ב ע"ב שהזכרנו דכתובת בני"ד אינו גובה ממטלטלין משום "ככתובה שוי' רחמנא", ומבאר שם בשטמ"ק בשם תלמידי ר"י שהבנים יורשים כתובת אמן, ולכן כיון שאמה עצמה לא היתה מקבלת כ"א קרקע ה"ה שהם מקבלים רק קרקע, ובזה א"ש הנ"ל שהרי במקום ששיעבד עצמו גם האמה מקבלת מטלטלין ולכן גם הבנים מקבלים מטלטלין. וע"ע מש"כ בזה באבי עזרי פט"ז אישות. [והנה ת"י זה הוא רק גבי בני"ד ולא גבי בני"ג, אבל ת"י רעק"א הנ"ל א"ש גם בזה].

רש"י ד"ה ולא כתב לה - "חייב להיות כל הנכסים אחראין לה וא"י לו' לה אין לך אלא שדה הכתובה בשטר כתובתיך". כוונתו לתקנת שמעון בן שטח מבואר להלן סו"פ האשה שנפלו, בראשונה וכו' ולא היו כותבין כל נכסי אחראין לך והיו מזדקנין וכו' עד שבא שב"ש ותיקן שיהיו כותבין "כל נכסי אחראין לכתובתה". וע"ש ברש"י ותוס' שכי"ל דאין ליחד דבר לגביית כתובה אלא צריך להיות כל נכסיו אחראין, וע"ע תורי"ד שם שכי"ל דזהו כוונת המשנה כאן במש"כ דזה תנאי ב"ד. וצ"ע לפי"ז מש"כ במתני' "כתב לה שדה שוה מנה", והרי אפי' שוה מאתיים א"י ליחד. ואולי י"ל דרק מטלטלין א"י ליחד אפי' שוה מאתיים, משום דיכול להבריחם וצ"ע שם.

וברש"ש כ' דתרתי קאמר או שמיחד לה שדה שוה מאתיים ולא כתב לה כל נכסי אחראין או שכתב לה כל נכסי אחראין רק שמיחד רק שדה שוה מנה, ומש"כ ולא כתב לה כל נכסי אחראין וכו' היינו כמו או לא כתב לה (וגם לפי"ז מוכח דמותר ליחד שוה מאתיים אם כתב כל נכסי אחראין כנ"ל, וע"י ריטב"א). ומביא שם ד' התוס' להלן דף נ"ו סוע"ב שכי"ל דכה"ג שפיר דמי כיון דשיעבד כל נכסיו ע"ש וצ"ע. [וברבינו קרקש כ' ג"כ כד' הרש"ש, וע"ע מש"כ בד' הגמ' להלן, וע"ע ברמב"ן שם].

שם - וע"ע אבן האזל פ"א מכירה ה"ט"ז שכי"ל (עכ"פ בדעת הרמב"ם) דבכלל תקנה זו הוא עצם שיעבוד הנכסים, שהרי מעיקר הדין אין שיעבוד בכתובה (אם לא כתב לה) כיון דעיקר החיוב הוא רק לאחר מיתה,

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

ול"ש שיעבוד נכסים לאחר מותו. ועי' רמב"ן דמבאר דתקנת שב"ש לא הי' על עיקר השיעבוד רק שלא ליחד נכסים, וכ"מ בתוס' להלן שם סו"פ האשה שנפלו ע"ש. ועי' שעי"ח סי' נ"א.

וכ"כ בגרנ"ט, ומסתפק שם אם התקנה הוא זה גופא דנתחייב מחיים ולכן יש גם שיעבוד נכסים או דלא תקנו חיוב כ"א שיעבוד נכסים. והנה בתוס' ורא"ש לעי' דף מ"ג ע"ב מבואר דכתובתה לאבי' רק מדרבנן כיון דאינה נגבית אלא אחר מיתה, ולכאורה מבואר מזה דגם אחרי התקנה אין חיוב מחיים. ועי' מש"כ שם בכ"ז.

ויעוין חזו"א סי' נ"ו סקט"ז שכי' דמזמן הנשואין יש מחייב כתובה ולא חיוב בפועל. וצ"ל דסגי בזה לענין שיעבוד נכסים (עי' מש"כ לעי' ל"ד ע"ב בשם המל"מ וקו"ש ח"ב סי"א, ועי' בזה באב"מ סי' כ"ט סק"ל). ועי' בחי' הגרש"ש (הו"ד לעי' שם) דמשעת נשואין יש חיוב להתחייב לאחר מיתה ע"ש, ועי' כע"ז בגר"ח בסטנסיל ובשעי"ח סי' נ"א. ועי' מש"כ בכ"ז לעי' שם דף מ"ג ע"ב.

בד"ה אינו רשאי - "שכבר נתחייב בפדיונה כשנשכית". ובד"ה חייב לרפאותה כי "רפואה כמזונות". ובד"ה רשאי כי "רשאי אדם חייב לזון גרושתו". וצ"ב דמ"ש פדיון דכמו"כ אינו חייב לפדות גרושתו. ובשטמ"ק כאן כי בשם הרמ"ה דחיוב רפואה ומזונות חל כל יום לעצמו, ולכן רק חיוב אותו היום צריך ליתן לה, משא"כ פדיון דנתחייב בחיוב א' וכבר נתחייב בזה. ועי' או"ש פ"י אישות ה"ט שכי' דע"כ חיוב מזונות הוא ג"כ חיוב א' למשך כל זמן הנשואין, דאל"כ לא שייך שיעבוד נכסים בזה, ולמ"ל טעמא דאין מוציאין למזון האשה מפני תיקון העולם. ועי' שמחלק לפ"ז בין מזונות דנשואה לבין מזונות דהגעת זמן ע"ש.

[ויש לדחות דלעולם חלות חיוב מזונות אשתו הוא בכל יום בפני"ע, ורק דמחייב בזה הוא מזמן הנשואין (ועי' מחייב לבד נכסים משתעבדים כנ"ל), משא"כ בהגיע זמנה דחיוב המזונות בזה הוא משום קנס בעלמא (ועוד דעדיין לא היה נשואין כלל) דבזה גם המחייב הוא כל יום בפני"ע, ומתני' כאן דמיירי לענין ליפטר ממנו ד"ז תלוי בחיוב בפועל. ועי' כע"ז בקו"ש ב"ב אות ש"פ. ועי' בזה להלן דף נ"ח ע"א ודף ע' ע"ב.]

מני מתני' ר"מ היא - במהרש"א בע"ב הק' דר"מ ס"ל כתובה דאורייתא, וא"כ אם מתני' ר"מ למ"ל טעמא שהוא תנאי ב"ד. ובק"ר שם כי ליישב דלפ"ז צ"ל דלשון זה הולך על מש"כ מתני' ואלמנה מנה. ובפני" תי' עוד דנ"מ בתנאי ב"ד לענין גביי' מן המשועבדים, דאילו מדאורייתא אין קרקע משועבד אבל ע"י תקני"ח הו"ל מעשה ב"ד וכמאן דנקט שטרא דמי ואית לה קלא וא"י לוי' פרעתי. וכ"כ ברא"ש (הו"ד לעי' דף מ"ג ע"ב) דמה"ט יתכן שיעבוד נכסים מן האירוסין אע"ג דלא כתב לה (ובגמ' לעי' שם דנו בזה). אמנם בד' רש"י כאן משמע דתנאי ב"ד אינו סיבה שישתעבדו משועבדים (ונבאר עוד בסמוך).

ועי' הפלאה שתי' דנ"מ בתנאי ב"ד לחייבו משעת כניסה לחופה, שהרי כתובה דאורייתא לר"מ למד מקרא ד"מוהר הבתולות" וזה רק משעת השרת בתולים (עי' מש"כ בזה לעי' ל"ט ע"ב בשם פני"י). עוד כי דחכמים תקנו כן משום דאל"כ כל חופה הו"ל חופה שא"ר לביאה (דאשה בלא כתובה וכו') דל"מ לד' הרמב"ם.

רש"י ד"ה אחראין לכתובתך - "וקס"ד דנשתעבדו בכל דין שיעבוד כאילו נכתב בתוך השטר ואם תמכור תטרוף מלקוחות". לכאורה כוונתו דק"ל דמתני' כי דחייב מתנאי ב"ד ולא טעמא דאחריות טעות סופר, ולכן כי דנ"מ לשיעבוד נכסים דאילו משום תנאי ב"ד אי"כ שיעבוד נכסים. אלא דא"כ צ"ב עדיין קו' הגמ' כאן דסיפא דמתני' אתי כר"י, דלא מבואר במתני' כ"א טעמא דתנאי ב"ד. ועי' ברעק"א.

שם - עוד יש להק' בד' הגמ' כאן דמתני' כר"י, דא"כ למ"ל טעמא דתנאי ב"ד תיפו"ל דאחריות ט"ס. ובראשונים כי נ"מ בטעמא דתנאי ב"ד, דמה"ט ל"מ כתב לה שדה שוה מנה ע"ש. ולפ"ד הרש"ש הנ"ל דמתני' או או קתני, ג"כ י"ל דמ"מ כי במתני' טעם זה משום בבא דכתב לה שדה שוה מנה, וכ"כ רבינו קרקש. ועי' ע

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

תוריי"ד שכי' דצריך טעמא דתנאי ב"ד משום דל"א אחריות ט"ס לר"י כ"א בשט"ח דמשלם זוזי וחזקה לא שדי איניש זוזי בכדי, משא"כ בכתובה אין סברא לוי' שזה טעות לולי דינא דתנאי ב"ד.

[והנה בגמ' בע"ב כי שאני לי' לר"מ בין כתובה לשט"ח, וע"ש ברש"י שני ג"י אם כוונת הגמ' הוא משום ט"ס או משום תנאי ב"ד, ולפ"ד התוריי"ד הנ"ל אי"ש טעמא דט"ס, דתנאי ב"ד משוי לי' ט"ס כנ"ל וצ"ע. וכדי' התוריי"ד הבאנו לעי' דף מ"ג ע"ב מד' הרא"ש בשם ר' יונה ע"ש.]

עוד שם - ובעיקר ד' רש"י הנ"ל דרך לס"ד הוי שיעבוד גמור, כוונתו למש"כ בע"ב "אבע"א ר"מ מאי חייב דקתני מן המחוררין", דלפ"ז לעולם אין הטעם משום אחריות ט"ס אלא משום תנאי ב"ד ולכן אין גובין כ"א מבני חרי כנ"ל. ובהפלאה הק' דלפ"ז מה מוסיף תנאי ב"ד בסיפא, שהרי כתב לה כתובה רק שלא שיעבד נכסיו וגם אחרי התנאי ב"ד אין נכסיו אחראין ע"ש. ובאילת אהבים כי' בזה דנ"מ בזה לענין קדימה לגביי'.

[ואין לוי' דנ"מ בתנאי ב"ד רק לענין "יחד לה שדה שוה מנה" כד' הראשונים הנ"ל, שהרי לד' הרש"ש ור' קרקש הנ"ל כוונת המשנה או אף, ועוד דזהו תקנת שב"ש שישתעבדו נכסיו כנ"ל. וכ"מ בד' רש"י להלן ע"ב שכי' "שהנכסים אחראין בעודם לפניו".]

דף נ"א ע"ב

תוד"ה אונס - #אע"ג דאבזה דשמואל חיישינן קאמר משמע לי' דמדאורייתא קאמר". והריטב"א חולק וס"ל דזה רק חשש דרבנן, ומה שהק' הגמ' היכי משכח"ל היינו מה ששנו חכמים בכ"מ דאונס מותר.

והנה בתרגום יונתן עה"פ ולנערה ל"ת דבר כי "לית לעולימתא דין קטול אלהן גברא יפטרניה מני' בגיטא", ובפנ"י כי' לפרש בזה דס"ל כאבזה דשמואל שחשש מדינא שמא סופה ברצון (כד' התוס'), ולכן בדלא ראינו שצעקה עד הסוף נאסרת מספק מכח החשש אבל אינה נהרגת מספק. [והק' בזה הפנ"י דלכאורה יש להתירן מכח חזקת כשרות וחזקת היתר כמש"כ התוס' לעי' בסוגיא דפ"פ, וא"כ למה אוסרים אותה על בעלה מספק. ומת' שם דאיתרע חזקתה מכח זה דסתמא דמילתא סופה ברצון דיצרא אלבשא כמש"כ בגמ', ע"ש בדבריו.]

ובהפלאה כי' לחלק באו"א בין דין איסור לבעלה לבין דין מיתה, דלעולם גם לאבזה דשמואל אי"כ עבירה, שהרי אפי' אם יש לה רצון כה"ג עדיין נחשב אונס (דל"מ בגמ' דמייירי באומרת הניחו לו שאלמלי וכו'), ואעפ"כ נאסרת על בעלה כה"ג משום דאיסור לבעלה לא תלוי בעבירה כ"א במעל באשה, כידוע בשם המהרי"ק שורש קס"ז דאומרת מותר אסורה לבעלה ולא נחשב שוגג לענין זה כיון דסו"ס יש כאן מעל באישה (ע"ע אב"מ סי' ז' סק"ד ורעק"א תשו' ר"ו שהביאו ד' הרשב"א דלא כזה), ולכן אע"ג דכה"ג דידן נחשב אונס כנ"ל מ"מ ע"י רצון ידיה נאסרת על הבעל מכח המעל באישה. [ע"ש מש"כ בזה עפ"ד הגמ' בפסחים דאפשר וקמכוין.]

ובשע"ח סוסי' י' כי' ג"כ לחלק עדי"ז בין דין חיוב מיתה לבין דין איסור לבעל. וע"ש בהגהה שכי' עוד מהלך בזה עפ"י המבואר למעלה שם, דיש בי' דיני אונס כידוע: א' - פטור בגברא דמאי הו"ל למיעבד, וב' - הפקעת שם מעשה, דמעשה באונס לא נחשב מעשה ידי' (כידוע בשם החמד"ש או"ח תשו' ל"ח שכ"כ מכח ד' הגמ' ע"ז דף נ"ד לענין נעבד באונס), ולכן כה"ג דידן כיון דיש גם אונס וגם רצון אינה נהרגת כיון דסו"ס מאי הו"ל למעבד, ומ"מ עדיין נעשה המעשה גם ברצון, ומכח זה נאסרת על בעלה. וע"ע קובה"ע סי' מ"ט אות ג' שדן בדין אונס ורצון יחד. [ועוד כי' אחרונים הנ"ל לדון בזה בד' הגמ' לעי' דף ג' ע"ב "ולידרוש להו דאונס שרי וכו' איכא פרוצות" ע"ש. וע"ע להלן בסמוך מה שיש לדייק בזה בד' הרמב"ן כאן.]

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

רש"י ד"ה במלכות אחשורוש - "וידעת שלא ישאנה ובעילתו באונס". ברמב"ן מק' דא"כ נאסרה אסתר אחרי שלקחה לאשה במקום ושתי, ובגמ' מגילה מבואר שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש והולכת וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי משום שהיתה אנוסה. ולפ"ד התוס' כאן לק"מ דשאני אסתר שהיתה צדקת.

והרמב"ן וש"ר כ' בשם הר"ח לפרש בד' גמ' כאן במש"כ לחלק בין מלכות אחשורוש לבין בן נצר דלעולם אם רואים מעשה אונס אין לחשוש שהיה גם ברצון משום חזקת כשרות, רק באופן שראינו שלא צעקה האשה יש חשש רצון, ובמלכות אחשורוש אין ראוי ע"י השתיקה כיון שלא היה מועיל צעקתה משא"כ בבן נצר.

וע"ש שמביא יש גורסים נבוכדנצר במקום בן נצר, ועל מלכות נ"נ כ' שהי' מכריז ביציאתם למלחמה הזהרו בנשותיהם של אלו שאלוקיהן שונא זימה הוא, ולכן אצלם היתה מועילה צעקה ע"ש. ובהפלאה שם מוסיף לפ"ז ביאור במש"כ במזמור אילת השחר "קלי קלי למה עזבתני", ופי' חז"ל שאמרה שמא תדון אונס כרצון, וע"ז כ' שם "רחוק מישועתי דברי שאגתי", ולהנ"ל פי' דה"ט דמותרת כיון דלא הי' מועיל צעקתה אצל אחשורוש כנ"ל.

שם - והנה גם מד' הרמב"ן אלו מבואר דאונס ורצון יחד אוסר לבעלה, שהרי בודאי אסתר לא הרגילתו יותר ממה שנאנסה. וע"ע מהר"ק שם שהביא מבעלי התוס' דאסתר הרגילתו כדי להציל ישראל, אלא דשם מיירי כשחזרה שוב למלך אחשורוש דע"ז אמרה "כאשר אבדתי אבדתי" ופירשו חז"ל עד עכשיו הי' באונס עכשיו ברצון, ואילו כאן מיירי בתחילה כשנאנסה ע"ש.

דף נ"ב ע"א

רש"י ד"ה או בנשבית - "ואע"ג דאיכא למימר לא הדירה אלא להפטר מן הפדיון". מבואר דל"מ כה"ג לפי צד זה רק משום חשש הערמה כמש"כ בגמ', וכ"מ בסמוך בד"ה מה לי. ויל"ע דלכאורה י"ל דל"מ כה"ג מעיקר הדין כיון דכבר נתחייב לה כמבואר במתני' דמה"ט אם גרשה לא נפטר מחיובו, וכבר עמד בזה במהר"ם שי"ף. וי"ל דהסתפקו כאן בעיקר החיוב כשלא מתקיים בה ואותבינך לאינתו, אם זה תלוי בשעת פדיון או שעת שביי.

[ויעוין עוד אב"מ סי' ע"ח סק"ה שדן באש"כ כה"ג אם כבר נתחייב בפדיונה וצ"ע. וע"ע או"ש פי"ד אישות הי"ח שכו' ד"ואותבינך לאינתו" הוא התחייבות הבעל לקיימה אחרי שנשבית כדי להסיר את הלעז.]

הוא נתן אצבע בין שיני' - עי' מהרש"א שתמה בזה דבהו"א דגמ' הבעל פטור כיון דאינה ראוי לקיים בה ואותבינך לאינתו (ול"מ דחזרו בזה דא"כ הול"ל רק דלר"א חייב משום שהוא הגורם במה שהדירה), ע"ש תי'. ועי' אב"מ סי' ע"ח סק"ד שכו' מהלך בזה דכשהוא מדירה שאני דחייב לגרשה כמש"כ ברמב"ם, וכיון דנתחייב לגרשה אינו חייב שוב בפרקונה דהו"ל כאילו גרשה כבר, משא"כ בנדרה היא וקיים הוא דאינו חייב לגרשה אלא הרשות בידו ע"ש. ע"ש שהביא מד' הר"ן דמשמע דגם כשנדר הוא חייב לפדותה, ומבאר שם דד' הר"ן לשי' דחולק ע"ד הרמב"ם הנ"ל שכו' דחייב לגרשה ע"ש. אלא דעדיין צ"ב הו"א דגמ' שלכ"כ.

רש"י ד"ה מזונות אין להם קצבה - "הלכך רפואה שיש לה קצבה שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות". עי' רא"ש שכי' דכ"ז רק באלמנה מיתומים, אבל בעל באשתו חייב אפי' ביש קצבה משום דבעל חייב גם בפדיונה משא"כ יתומים דאין חייבים בפדיונה. ועי' רעק"א שהבין מזה דחייב בעל לאשתו ברפואה שיל"ק הוא מדין חיוב פדיונה. וכי' שם דיש בזה נ"מ לקולא ולחומרה גבי בעל ואשתו, לחומרה דאע"ג דאמרה איני נזונית ואיני עושה עדיין חייב ברפואה, ולקולא דאינו חייב ברפואה פעמיים לדי' רשב"ג כמו בפדיון.

ובאב"מ ס"י ע"ט סק"ג מביא כע"ז בשם הב"ש, והקי' ע"ז דל"מ ד"ז בפוסקים. ולכן כי' דע"כ אין כוונת הרא"ש לוי' דחייב רפואה שיל"ק הוא מדין פרקונה, אלא לעולם אצל בעל ואשתו ד"ז הוא חיוב נוסף של בעל לספק צרכי אשתו (כלשון הריטב"א לעי' במתני', וכ"כ להלן דף נ"ח ע"ב), ומש"כ הרא"ש לדמות ד"ז לפרקונה כוונתו רק דלא תקנו פרקונה באלמנה ויתומים משום דזה בא בב"א, וכמו"כ לא תקנו רפואה שיל"ק מה"ט.

וע"ש שהוכיח כן מתו"ד ראשונים לעי' דף מ"ז ע"ב, במש"כ שם דתקנת פרקונה הוא גם לטובתו שיהא לו שפחה לשמשו משא"כ תקנת מזונות, ואם איתא דרפואה בכלל מזונות ממש א"כ ג"ז לטובתו שיהא לו שפחה לשמשו, וע"כ דזה תנאי ב"ד לעצמו לספק צרכי' כנ"ל. ומש"כ בגמ' רפואה כמזונות היינו לענין דגם יורשים חייבים בה כיון דאין לו קצבה. [עוד כי' דג"ז תחת מע"י דתרוייהו שכית, ולעי' בגמ' כי' תקנו מצוי למצוי ע"ש].

שם - והנה בדי' רש"י לעי' במתני' (הו"ד לעי' שם) כי' גם אצל הבעל "שהרפואה כמזונות". אלא שיש לדחוק דכוונתו רק דחייב כל יום ויום כמש"כ לעי' שם, ולא שזה מדין מזונות. וגם בתוס' כאן (הו"ד בסמוך) כי' "לפי שרפואה היא בכלל מזונות", אבל מעצם תוכן דבריו אין ראוי כיון דלכו"ע הוא תחת מע"י כנ"ל.

ומלשון הגמ' שכי' "נתרפאת מכתובתה" קצת משמע כדי' הרא"ש, דיל"פ בזה דחכמים לא תקנו כה"ג על סמך הכתובה, ורק אצל הבעל דאין לה כתובה תקנו רפואה שיל"ק. ובזה א"ש ג"כ לשון המשנה שכי' "הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמך". ובזה א"ש ג"כ חילוק הנ"ל ברא"ש גבי אלמנה ויתומים בין רפואה שאין לה קצבה לבין יש לה קצבה ופרקונה שבאים בב"א, ולהנ"ל הביאור הוא דכשבא בב"א יכול לסמוך על הכתובה וצל"ע.

תוד"ה אמר - "שרפואה בכלל מזונות והרי קבלה כנגד מע"י וכו' אבל א"ר לוי' תקבל גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה לפי שלא קבלה שום תשלום". ורש"י כי' לעי' במתני' החילוק בזה דכבר נתחייב בפדיונה, וביארנו בזה שם עפ"ד השיטה שם דחייב מזונות הוא כל יום משא"כ פדיונה דזה חיוב בב"א. וי"ל דדי' התוס' כאן אינם סותרים ד"ז, שהרי התוס' מדברים מצד סיבת התקנה ואילו די' רש"י שם הם בגדר הדבר. וע"ע הפלאה.

עד לעישור נכסי - הר"ח (הו"ד תוס' לעי' דף מ"ט ע"ב) פי' בזה דעישור הוא שיעור למעלה דאין שיעבוד יותר מזה משום עיבורי אחסנתא. ועי' רא"ש שכי' דמנדים את העובר ע"ז (וע"ע מש"כ בענין נדוני' בזה"ז). וע"ע קה"י ס"י מ"ה שדן בזה אם יש איסור לרבות על עישור (וצ"ע דלא הזכיר די' התוס'), וכי' שם סמך לדבר מדי' הגמ' פ"ג פסחים "ימכור אדם כל מה שלו וישיא בתו לת"ח".

רש"י ד"ה אחולי אחילתה - "ונקל בעיני להפסיד בני כתובתה חנם". מבואר בזה דלמסקנא הטעם דאין לה כתובה הוא משום דזלזלה בזה (ובהו"א כ' רש"י טעם אחר דשייך גם במחילה דפקע תורת ירושת אבי, ועיי' בזה במהרש"א בד' התוס'). ובראשונים מבארים דמצד עצם המכירה אין להפסידה כתובת בני"ד כיון דמכירתה הוא רק על הצד דגירשה או מת הבעל בחיי, ואילו כתובת בני"ד הוא רק כשמתה בחייו וירשה.

אבל רעק"א מוכיח בדעת הרמב"ם והרא"ש שהם למדו הטעם כאן דמחילתה על עיקר הכתובה היא מחילה גם על כתובת בני"ד שזה תנאי כתובה. [ועיי' שכי' לחקור מה הדין לפי"ד רש"י אם מחלה רק בעיקר הכתובה שזלזלה רק בזה. ועוד חוקר שם אם נדוניי נחשב עיקר לענין בני"ד, כיון דבשביל זה נתקן כדמבואר בגמ' לעי'.]

ועיי' ריטב"א שכי' מהלך אחר בספק זה אם ד"ז נחשב כפרעון, דא"כ ודאי אי"כ כתובת בני"ד. ועיי' מש"כ לבאר בזה, ויל"פ כוונתו שם דגבי מכירה הו"א דתשלום נחשב כפרעון (אע"ג דאינו משלם כ"א כשיעור טוה"נ), ומחילה הו"א דנחשב כפרעון משום דהו"ל כאילו התקבלתי. ויותר נראה לפרש כוונתו שם דהו"א דמכירה נחשב פרעון במה שנעשית רצונה בכתובתה עיי' המכירה בטוה"נ, ובמחילה משום כאילו התקבלתי כנ"ל.

וכי' רעק"א שם דלפי"ז אם מוחלת עיקר הכתובה חשיב פרעון רק על העיקר אבל תנ"כ יש לה, וה"ה להיפך. ואילו לד' הרא"ש והרמב"ם הנ"ל הסברא הוא דמחילה על העיקר היא גם על התנאי כנ"ל. אמנם יעוין מש"כ בסמוך בד' רש"י לענין מזונות במוחלת כתובתה, דאם זה נחשב פרעון על העיקר גם תנ"כ אין לה.

שם - עוד הק' בראשונים דמחילה לא מועילה בכתובה כיון דקיי"ל כר"מ שאמר כל הפוחת מבתולה וכו' הר"ז בעילת זנות. ומת' שם דלעולם חל המחילה רק דצריך לכתוב לה עוד כתובה שהרי אסור להשהותה בלי כתובה דהוי בעילת זנות כר"מ. ועיי' בזה להלן דף נ"ו. [ובפנ"י מבואר דעל כתובה השניי אין כתובת בני"ד, דלא נתקנה כתובת בני"ד כ"א בשעת נשואין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו].

והרא"ה מת' בזה דמיירי כשמחלה רק תוספת או נדוניא (ועיי' בדבריו שכי"כ רק לענין כתובת בני"ד אבל גבי מש"כ בגמ' בסמוך לענין מזונות ל"ש ד"ז לפי הטעם שכי' רש"י תנ"כ ככתובה, עיי' בסמוך). ורעק"א מבאר כוונת הרא"ה ע"ד שי' רש"י הנ"ל. וברי"ף מת' בזה דמיירי דמחלה סמוך למיתתה, ועיי' מש"כ בראשונים ופנ"י בזה.

בד"ה אין לה מזונות - "באלמנותה דתנ"כ ככתובה". לכאורה מבואר בדבריו דמצד עצם המחילה יש לה מזונות. ובהפלאה כאן וברי"ף אע"פ הק' דהול"ל כפשוטו שהמחילה הוא גם על חיוב המזונות (כד' רעק"א הנ"ל בדעת הרא"ש והרמב"ם גבי בני"ד, ושם רש"י לכ"כ מהטעם שביארנו אבל גבי מזונות ל"ש ד"ז). ומת' שם דס"ל לרש"י דכיון דמחלה בחיי בעלה אין דעתה על מזונות דאחר מיתתו (וי"ל דמה"ט לכ"כ לענין כתובת בני"ד).

ועוד כי ליישב דס"ל לרש"י דל"מ מחילה למזונות משום דחיוב מזונות דאלמנה הוא רק לאחר מיתת הבעל ולכן נחשב דבר שלב"ל. [אבל מזונות תחת בעלה הוא מתקני"ח תחת מע"י או מדאורייתא. ועיי' מש"כ בזה לעי' דף מ"ט ע"ב בשם הפנ"י שתלה ד"ז במחלו' רמב"ם וראב"ד, ובאב"מ סי' צ"ג סקכ"ז כ"כ גם ברמב"ם].

שם - וצלי"ע בעיקר ד' רש"י הנ"ל, שהרי מבואר ר"פ אע"פ דיש חיוב בתנ"כ כלל בלי חיוב עיקר הכתובה עיי', וא"כ צ"ב מנין דמחילה בעיקר היא גם על התנאי. ובתוריי"ד כי צירוף שני טעמים הנ"ל דתנאי כתובה ככתובה ושמחילה נחשב כאילו שנפרע הכתובה (כנ"ל בשם הריטב"א גבי בני"ד). ונר' כוונתו בזה דכיון דנחשב כגביי' בעיקר הכתובה ה"ה דגם מזונות אין לה מדין תנ"כ ככתובה. וכעיי"ז כי ברשב"א להלן שם ר"פ אע"פ בדין תובעת כתובתה אין לה מזונות וכ"כ בתוריי"ד עיי'. ובזה אי"ש ד' רש"י כאן, אלא דעדיין צ"ב וטעם.

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתה

עוד שם - בראשונים מדייקים ממשיך רש"י "באלמנותה" דיש לה מזונות בחיי בעלה כה"ג, משום דחיוב זה אינו מדין תנ"כ כ"א מעיקר הדין כנ"ל, וע"ע בזה בד' התוס' להלן בע"ב. ובר"ן הובא ד' הרמב"ם פ"ז אישות הי"ט דחולק ע"ז וכי דגם מזונות תחת בעלה בכלל המחילה. וכבר עמדו ע"ז בנו"כ שם דהרמב"ם עצמו ס"ל דחיוב מזונות אשתו דאורייתא, וא"כ מנין דזה בכלל מחילת הכתובה. ועי' או"ש פ"ט הי"ב ואב"ה פ"א מו"ל ה"ח שכי' דג"ז תנאי כתובה, וע"ש שכי' נ"מ בזה לענין אם החיוב חל מעיקרא או כל יום ויום ע"ש.

[וע"ע מש"כ הר"ן בדעת הרמב"ם פ"ט הי"ב דגם מזון הבנות בכלל המחילה, והראב"ד השיג בזה דל"מ מחילת אמם להפסידם ע"ש בנו"כ. וע"ע או"ש שם שכי' ליישב דחיוב האב הוא לטובת אמם ולכן יכולה למחול. ובאבי עזרי פט"ז אישות ה"ג כי לחדש דהחיוב הוא לאם ולא לבנות.]

בד"ה או הב לה - "דתקנו קבורתה תחת כתובתה וסבר למימר תחת מנה מאתיים שתקנו חכמים". מבואר דהו"א דחיוב הקבורה הוא מתקנ"ח דקבורתה תחת כתובתה (שנפטר ממנה כשמתה בחייו), והוכיח להם ר' חייא דאינו כן שהרי אין חיוב כתובה כלל כשמתה בחייו דלא קרינן ב"י לכשתנשאי לאחר. [ולפ"ז ק"ק לשונו של ר' חייא שאמר "תנינא" ובכ"מ זה לשון סייעתא, ונראה שלכן האריך רש"י בדיבור הבא ע"ש.]

ועי' ב"י שהעיר בלשון הגמ' שאמרו בלשון רשות "זיל קבור או הב לה כתובתה", דמשמע מזה דגם מעיקרא סברו דחיוב קבורה הוא ככל יורש ולא מתקנ"ח, ולכן אמרו לו בלשון ברירה שאם יתן לה כתובה ולא ירש כלום אינו חייב לקבור (וגם לפ"ז צ"ל דהו"א דחייב בכתובתה גם כשמתה בחייו וא"כ לשון תנינא אינו ראוי לדבריו, ולד' ר' חייא אין חיוב כלל). וע"ע רמב"ן שכי' כעין סברא הנ"ל גם למסקנא לענין דמה"ט תקנו חכמים לקבורה אפי' למ"ד ירושת הבעל דאורייתא ע"ש.

ובהפלאה מבאר בזה באו"א דתקנת כתובה עיקר וקבורתה תחת כתובתה כלשון הגמ' לעי' דף מ"ז ע"ב, ולכן יכול הבעל לוי' איני יורשך ואיני קוברך כדמבואר בגמ' להלן דף נ"ח ע"ב לענין מזונות (כמש"כ גם בתוס' לעי' שם), ובנשואה א"א לוי' כן כמבואר בפוסקים משום דיש ג"כ חיוב קבורה מדאורייתא ע"ש (ונו"מ בתקנ"ח דקבורה לענין לפי כבודה כדמבואר לעי' דף מ"ח ע"א), ורק כאן בארוסה דאין חיוב קבורה דאורייתא כ"א מתנאי כתובה דתחת כתובתה, ולכן אמרו או קבל תקנ"ח דירושה וקבורה או לא תקבל התקנה ולא תירשנה.

תוד"ה אין אני - "וא"ת והא מדרש כתובה לא דרשי אלא ב"ש". עי' ריטב"א שתי' דד"ז הוא פשטא של כתובה ממש ולא הדרש ולישנא בעלמא נקט, וזה פשוט לכונ"ע דלא חייבוהו חכמים כתובה כשמתה בחייו כ"א כשמת הבעל או שגירשה. ועי' חי' הגרש"ש סי' מ"ד (הו"ד לעי' דף מ"ג ע"ב) דמבאר דחיוב כתובה הוא "מוהר" דמתחייב בה אחרי שעזבה כדי שתוכל להתחתן לאחרים, רק דלבי"ה ל"צ היתר חיתון ממש ולב"ש צריך. וע"ע ב"י שכי' דל"ש טעם תקנת הכתובה מאירוסין, ואפי' למ"ד כתובה דאורייתא היינו רק מנשואין כיון שנתרבה מקרא ד"מוהר הבתולות" (אם לא שקידשה בביאה). וע"ע מש"כ כע"ז לעי' דף נ"א ע"א בשם ההפלאה.

שם - וברמב"ן הק' דכיון דחיוב הכתובה הוא רק בשעת מיתתו ולא כשמתה בחייו כנ"ל, א"כ ע"כ דחיוב קבורה בנשואה הוא משום נדוניא כמש"כ רש"י ותוס' כאן, והרי גם בנדוניא אינו חייב כלל כשמתה בחייו. וכי בזה דנכסי צ"ב שאני דזה ירושה ולא תנאי כתובה, ולכן שפיר י"ל דנתחייב בזה קבורה תחת נדוניא. אמנם יעוין אב"מ סי' צ' סק"ד (הו"ד לעי' דף מ"ז ע"א) שכי' דנכסי צ"ב אינו ירושה, אלא יש לבעל קנין בזה רק דמתחייב להחזירו כדין כל קבלת אחריות (וע"ש שהבאנו ד' הפנ"י שחולק בזה). וא"כ הדרא קו' הרמב"ן הנ"ל למה נחשב כאילו קיבל צ"ב כשמתה האשה בחייו ומ"ש מכתובה. ולהנ"ל י"ל באו"א דלעולם צ"ב מדין תנ"כ, ורק לענין הכתובה אמרו דמיתת הבעל הוא זמן הפרעון משום שזה "מוהר" כנ"ל, אבל גבי נדוניא י"ל דחייב לשלם בכל אופן שנפרדו, ורק דכשמתה בחייו לא חייבוהו חכמים כדי שיקברנה, וזהו "תקנו קבורתה תחת כתובתה".

הערות ומראה מקומות פרק נערה שנתפתתה

[ועדיין צ"ע שהרי לעי' שם הבאנו סמך מד' הרמב"ן עצמו שם לד' האב"מ הנ"ל שאינו ירושה ע"ש. ואולי יש לדחוק גם בד' הרמב"ן כאן הנ"ל דאין כוונתו לירושה ממש, אלא כוונתו דזה תנאי כתובה מטעם ירושה לאפוקי מנה מאתיים דזמנה לכשתנשאי לאחר מדין מוהר כנ"ל מד' הגרש"ש וצל"ע.]

דף נ"ג ע"ב

רש"י ד"ה ארוסה יש לה - "ארוסה יתומה יש לה מזונות מן האחין". ובדיבור הבא כי לבאר ספק הגמ' "דכי חזי ארוס דמתזלא זיין לה איהו מדידי" ואע"פ שאינו מחויב לזונה דכיון דאירסה לא נחא ליה דתיתזיל". ובריטב"א הק' ע"ז דאין לפטור את האחין מחיובם לזון בגלל ארוס דאינו מחויב לזון. וע"ש שמביא בשם ר' שמואל הנגיד (וכ"כ בש"ר) מהלך אחר בזה דספק הגמ' הוא רק אליבא דרב דס"ל דאין לה מזונות מאחין, אם יש לה מארוס כה"ג כיון דמפסדת בגללו. ומבואר בדבריהם דאם יש מי שמחויב להאכילה פשיטא דפקע חיוב מזונות מאחין, וצ"ל דזה סברא בגדרי התקנה דמה"ט אמרו כשנשאת אין לה מזונות כיון דבעלה חייב לזונה. [ובגמ' וברש"י מבואר טעם אחר הטעם בזה משום שיצאה מרשות אב כמו בבגרות. ועי' מש"כ בב"י לפ"ז.]

והנה ברשב"א כי בשם הר"ח דארוסה יתומה דנתקדשה בקטנות ע"י אחי' ואמה יש לה מזונות דלאו כל כמיני' להפסיד מזונותי'. ועוד כי טעם לפי שזה רק מדרבנן, ומביא שם דהראב"ד חולק בזה דכיון חיוב מזונות רק מדרבנן י"ל דהם אמרו והם אמרו (וע"ע מש"כ שם ובר"ן בעינן מחילת הקטנה עצמה).

ובאב"מ סי' קי"ב סק"ד מביא קו' הב"מ על ד' הר"ח דאם קידושי דרבנן ל"מ להפקיע מזון אחין א"כ נימא דגם קטנה נשואה יש לה מזונות. ומת' שם עפ"י סברא הנ"ל דיש טעם נוסף לפטור האחין אחרי נשואין, כיון דבעל חייב במזונות אשתו (ואע"ג דאין חיוב מדאורייתא מ"מ לא גרע מארוס דפוטר כיון דדרכו לזון כנ"ל).

שם - ובראשונים הובא עוד מהלך בשם הרי"ף דמיירי בארוסה שהגיע זמנה לינשא ומת הארוס, והסתפקו בזה אם יש לה מזונות מיורשי הארוס. והק' בזה דלפ"ז עכצ"ל דמיירי בכתב לה כתובה או דס"ל יש כתובה לארוסה, וכל כה"ג הו"ל לגמ' לפרש, ועוד דאיי"ז מקומו להסתפק בזה.

וע"ש שחלקו בדין זה אם יש חיוב מזונות כה"ג. וע"ע ח"י ר' ראובן ריש מכילתין שכי' לתלות ד"ז בחקירה הידועה אם חיוב מזונות דהגעת זמן הוא מדין קנס או מדין חיוב אישות, שהרי ל"ש קנס זה ביורשים.

וצל"ע בזה שהרי חיוב מזון אלמנה הוא מתנאי כתובה ולא מחמת חיוב מזון אשה תחת בעלה (כמש"כ לעי' בע"א בד' רש"י). וע"ע בגמ' בסמוך דף נ"ד ע"א שהסתפקו בבת ארוסה אם יש לה מזונות, ובראשונים הובא י"מ דמיירי בהגיע זמנה והספק הוא אם יש תנאי כתובה כה"ג. ולהלן שם נבאר עוד בזה ע"ש.

תוד"ה בת יבמה - "יבמה עצמה פשיטא שיש לה מזונות דלגבי דידה אמרי' תנ"כ ככתובה". בשטמ"ק מדייק בלשונם דחיוב מזון אשתו הוא רק מתנאי כתובה ודלא כנ"ל ע"ש (ואולי יש לדחוק בכוונתם דזה חיוב גמור כעין תנ"כ). ובאוי"ש ואב"ה (הו"ד לעי' בע"א) כי בדעת הרמב"ם דמזון האשה גם דאורייתא וגם תנ"כ ע"ש. [ובתוס' בסמוך הסתפקו באנוסה, ומזה מבואר דס"ל דמזון האשה הוא ג"כ משום תנ"כ.]

בא"ד - "וכגון דלית לי' נכסים מאחיו וכו' וי"מ דאפי' בדאית לה". מבואר דגם ללשון שני בתוס' הסתפקו גם בדלית לי'. ובריטב"א כי דודאי יש לה מזונות בלית לי' נכסי מראשון, שהרי יש לה כתובה גמורה ממנו ככל אשה. וכע"ז מבואר בדבריו להלן דף פ"ב ע"ב שכי' דבלית לי' נכסי כתובתה מנה, משום דיש לה כתובה גמורה מיבם כנ"ל ועכשיו היא בעולה. אבל בשטמ"ק שם הובא שיי' החולקים דיש לה מאתיים גם מיבם, ולדידהו צ"ל דגם כשתקנו משני זה רק המשך חיוב הראשון. ובזה א"ש ד' התוס' כאן בלשון שני שהסתפקו גם בדלית לי'. ויל"ע דמש"כ בלשון ראשון דבאית לי' פשיטא יותר שיש לה מזונות, משמע היפוך סברא הנ"ל וצל"ע.

רש"י ד"ה אית לה - "כגון שכתב לה מן האירוסין א"י רבנן תקון נמי לארוסה". מבואר דספק הגמי' הוא אם חייב במזונות בת ארוסה מדין תנ"כ. ובראשונים הק' ע"ז שלא נסתפקו בארוסה עצמה, וע"כ דפשיטא להו דארוס פטור כה"ג שהרי אין לארוסה מזונות, ואיך עדיף בתה ממנה. ובשטמ"ק כ' בשם תלמידי ר' יונה דמיירי בארוסה שיש לה כתובה, וכ' שם דאה"נ ה"ה דהו"ל להגמי' להסתפק בארוסה עצמה באלמנותה.

ובאב"מ סי' קי"ב סק"ו מבאר בזה דאע"ג דארוסה אינה אוכלת בחיי הבעל, אעפ"כ יש להסתפק אם אוכלת באלמנותה, משום דחיוב מזון אלמנה אינו מכח החיוב בחיי הבעל כ"א מכח תנ"כ כמו מזון הבנות כמשי"כ כ"פ. [ובסמוך נבאר דספק הגמי' בזה הוא אם יש לארוסה תנאי כתובה].

וע"ש עוד באב"מ שהביא רא"י דגם באלמנותה אין לארוסה מזונות, ולפ"ז הק' למה נסתפקו בתנ"כ דבנות יותר ממנו כנ"ל. ומת' שם דלעולם לא הסתפקו באלמנה עצמה לד' רש"י, והביאור בזה עפ"ד רש"י ביבמות דף מ"א ע"ב שכי' דחיוב מזונות אלמנה הוא מתנ"כ של "את תהא יתבת בביתי ומתזנית מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך", וד"ז הוא רק כשיושבת בביתו ולא נשאת לאחר לכבודו כדמבואר בגמ' וברש"י כאן, ובארוסה ל"ש כבוד זה ולכן ל"ש תנ"כ זה ואינה אוכלת, משא"כ מזון הבנות דא"צ לכך. וע"ע בזה בסמוך.

שם - וע"ש עוד בשטמ"ק שהק' בשם ר' יונה מדי' הגמי' שכי' "דלא תקינו לה רבנן כתובה עד שעת נשואין", ולפ"ד רש"י הנ"ל כאן מיירי דיש לה כתובה (וכ"מ בגמ' עצמה שכי' "כיון דאית לה כתובה"). ומת' שם דאע"ג דיש כתובה משעת אירוסין, אבל שיעבוד נכסים אינו לפני הנשואין. וכבר הבאנו לעי' דף נ"א ע"א בשם האבן האזל והגרנ"ט דשיעבוד נכסים דכתובה הוא מתקנת שמעון בן שטח, ולהנ"ל צ"ל דלא תיקן שב"ש כ"א משעת נשואין ע"ש. וע"ע מש"כ לעי' מ"ג ע"ב מדי' הרא"ש שם בשם ר' יונה דתנאי ב"ד זה הוא רק מנשואין, ואחריות ט"ס בכתובה הוא רק במקום תנאי ב"ד (כמש"כ לעי' דף נ"א ע"א בשם תורי"ד שם).

[וברשאוניס עצמם פי' דמיירי בהגיע זמנה דכה"ג היא עצמה אוכלת גם באלמנותה (ולעי' בסמוך הבאנו מחלו' ראשונים בזה), ויש שפי' דמיירי כשנשאה אח"כ].

בד"ה או דלמא - "כיון דלא תקינו למכתב עד שעת נשואין תנ"כ דמקמי הכי לא חייל". עיי' רשב"א לעי' דף מ"ג ע"ב דמבאר עוד דכיון דעיקר הכתובה נתקנה על שעת נשואין מכח חיבת נשואין, רק שתקנו לה כתובה מאירוסין כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולכן הסתפקו כאן אם חייבוהו חכמים גם תנאי כתובה כה"ג.

התובעת כתובתה בב"ד אי"ל מזונות - עיי' תורי"ד ושי"ר להלן בע"ב (ר"פ אע"פ, הו"ד לעי' נ"ג ע"א) שכי' דתובעת כתובתה אי"ל מזונות משום דנחשב כנפרעת כתובתה. ולפ"ז א"ש ד' הגמ' בסמוך דמדמה תובעת למשכנה ומכרה ועשתה אפותקי שהרי גם אלו נחשבים כנפרעת. ובר"ן כ' הטעם בזה "דאין אני קורא בה כל ימי מיגר אלמנותיך", וכע"ז מבואר ברש"י גיטין דף ל"ה ע"א שכי' הטעם בזה דתביעת הכתובת הוא סימן שרוצה לינשא, ולכן אין לה מזונות כה"ג כיון דאינה נשאת בביתו לכבודו כדמבואר בד' רש"י כאן.